

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Dominika Jurinová

Koncepce ochrany života a zdraví v trestním právu

Diplomová práce

Olomouc 2012

Prehlasujem, že záverečnú diplomovú prácu „Koncepcie ochrany života a zdraví v trestním právu“, som vypracovala samostatne a citovala som v nej všetky použité zdroje.

V Olomouci dňa 15. 03. 2012

.....
Dominika Jurinová

Ja, nižšie podpísaná Dominika Jurinová, autorka diplomovej práce na tému „Koncepcie ochrany života a zdravia v trestnom právu“, ktorá je literárnym dielom v zmysle zákona č. 121/2000 Sb., o práve autorskom, o právach súvisiacich s právom autorským a o zmene niektorých zákonov, v znení neskorších predpisov, dávam týmto ako subjekt údajov svoj súhlas v zmysle § 4 písm. c) zákona č. 121/2000 Sb. správcovi

Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, Olomouc 771 47,
Česká republika

k spracovaniu osobných údajov v rozsahu: meno a priezvisko v informačnom systéme, a to vrátane zaradenia do katalógov, a ďalej ku sprístupneniu mena a priezviska v katalógoch v informačných systémoch Univerzity Palackého, a to vrátane neadresného sprístupnenia pomocou metód diaľkového prístupu. Údaje môžu byť takto sprístupnené užívateľom služieb Univerzity Palackého. Realizáciu sprístupnenia zaisťuje ku dňu tohto prehlásenia vnútorná zložka Univerzity Palackého, ktorou je Informačné centrum Univerzity Palackého.

Súhlas sa poskytuje na dobu ochrany autorského diela podľa zákona č. 121/2000 Sb.

V Olomouci 15. 03. 2012

.....
Dominika Jurinová

Pod'akovanie

Touto cestou by som chcela poďakovať vedúcemu mojej diplomovej práce Doc. JUDr. Alexandrovi Nettovi, CSc. za jeho cenné rady, odborné vedenie a metodickú pomoc, ktorú mi poskytol pri jej vypracovávaní.

OBSAH

1	Úvod	7
2	Ústavnoprávne aspekty ochrany života a zdravia a zakotvenie v medzinárodných dokumentoch	9
2.1	Ochrana života a zdravia v Ústave a Listine základných práv a slobôd...	9
2.2	Ochrana života a zdravia v medzinárodných dokumentoch.....	12
3	Vymedzenie základných pojmov	14
3.1	Začiatok ľudského života	14
3.2	Trestnoprávna ochrana plodu	17
3.3	Koniec ľudského života.....	17
3.4	Eutanázia	18
4	Charakteristika trestných činov prvej hlavy zvláštnej časti trestného zákonníka	14
4.1	Systematika prvej hlavy	20
4.2	Trestné činy proti životu.....	21
4.3	Vražda.....	21
4.4	Zabitie.....	26
4.5	Vražda novorodeného dieťaťa matkou.....	28
4.6	Usmrtenie z nedbanlivosti	31
4.7	Účasť na samovražde.....	33
4.8	Trestné činy proti zdraviu.....	34
4.9	Ťažké ublíženie na zdraví, ublíženie na zdraví a ublíženie na zdraví z ospravedlniteľnej pohnútky.....	36
4.10	Ťažké ublíženie na zdraví a ublíženie na zdraví z nedbanlivosti	38

4.11	Trestné činy ohrozujúce život a zdravie	39
4.12	Neposkytnutie pomoci, neposkytnutie pomoci vodičom dopravného prostriedku	40
4.13	Šírenie nákazlivej ľudskej choroby	43
4.14	Trestné činy proti tehotenstvu ženy	45
4.15	Trestné činy súvisiace s neoprávneným nakladaním s ľudskými tkanivami a orgánmi, ľudským embryom a ľudským genómom.....	46
5	Komparácia	49
5.1	Porovnanie súčasnej a predchádzajúcej úpravy.....	49
5.2	Porovnanie so slovenskou právnou úpravou	52
6	Záver	58
	Zoznam použitých skratiek	61
	Zoznam prameňov a literatúra	62
	Abstrakt	67
	Abstract	69
	Kľúčové slová/ Key words	71

1 Úvod

Ochrana života a zdravia je témou, ktorá je vždy aktuálna, a to najmä z toho dôvodu o aké dôležité spoločenské hodnoty sa jedná. V dnešnej spoločnosti sa do popredia dostáva jednotlivec, ktorému sú garantované rôzne ľudské práva a základné slobody. Medzi ne sa radia práve aj právo na život a ochranu zdravia. Samozrejme ich záruku poskytujú viaceré právne odvetvia. Trestnoprávna ochrana by mala nastupovať až v prípade, že iné právne prostriedky zlyhajú. Je možné ju však v mnohých prípadoch považovať za najúčinnjšiu. Trestné právo chráni život a zdravie v čo najväčšej miere pred protiprávnymi jednaniami, ktoré smerujú proti týmto právnym statkom a spôsobujú ich ohrozenie či porušenie.

Cieľom mojej práce je prehľadný a ucelený pohľad na problematiku ochrany života a zdravia, pričom sa zameriavam predovšetkým na prvú hlavu zvláštnych častí nového trestného zákonníku č. 40/2009 Sb., ktorý nadobudol účinnosť k 1. januáru 2010. Dôvodom je práve to, že sa v nej vyskytujú trestné činy, ktorých primárnym či jediným objektom je záujem na ochrane týchto hodnôt.

Diplomovú prácu som rozčlenila s výnimkou úvodu a záveru do štyroch kapitol, ktoré sú pre väčšiu prehľadnosť ďalej členené na podkapitoly. Na začiatku sa venujem základom ochrany života a zdravia, ktoré sú zakotvené na ústavnej a medzinárodnej úrovni a z ktorých vychádza i trestnoprávna úprava. V nasledujúcej kapitole som sa snažila vymedziť niektoré základné pojmy súvisiace s touto problematikou, ako sú začiatok a koniec ľudského života, ochrana plodu. Dotkla som sa tu tiež veľmi diskutovanej témy eutanázie a otázky, či by nebolo vhodné do budúcnosti prijať novú privilegovanú skutkovú podstatu usmrtenia na žiadosť.

Jadro celej práce tvorí štvrtá kapitola, ktorá obsahuje charakteristiku prvej hlavy trestného zákonníka a jednotlivých trestných činov v nej obsiahnutých. Posledná kapitola je venovaná komparácii, a to jednak súčasnej úpravy s predchádzajúcim trestným zákonom č. 140/1961 Sb., ako aj porovnanie so slovenskou trestnoprávnou úpravou danej problematiky.

Poňatie ochrany života a zdravia v trestnom práve nie je témou novou. Naopak bola už spracovaná mnohými autormi. Preto som pri svojej práci vychádzala z rôznych

monografií, komentárov, ako i odborných článkov, ktoré sa venujú zaujímavým problematickým aspektom tejto témy. Prínosom bola pre mňa tiež judikatúra, samozrejme súvisiace právne predpisy a dôvodová správa.

Pri svojej práci som využívala hneď niekoľko vedeckých metód. Snažila som sa analyzovať, teda rozdeliť si určitý posudzovaný problém na jednotlivé prvky. Charakteristika základných znakov jednotlivých skutkových podstát si vyžiadala použitie metód indukcie a dedukcie, ako aj abstrakcie a konkretizácie. Pri porovnávaní platného trestného zákonníka s predošlým a slovenským trestným zákonom som použila komparáciu. Čo sa týka interpretácie poslúžil mi teleologický, systematický a samozrejme i logický spôsob výkladu.

Tak široká téma akou je ochrana života a zdravia v trestnom práve by si zaslúžila aj podrobnejšie spracovanie v práci väčšieho rozsahu. Keďže môj priestor bol limitovaný, nemohla som sa venovať hlbšie niektorým čiastkovým a zaujímavým problémom spojeným s touto témou a na niektoré sa žiaľ vôbec nedostalo. Napriek tomu som sa snažila vo svojej práci rozobrať a poukázať na viaceré problematické aspekty, ktoré bývajú predmetom odborných diskusií trestnoprávnej doktríny.

2 Ústavnoprávne aspekty ochrany života a zdravia a zakotvenie v medzinárodných dokumentoch

2.1 Ochrana života a zdravia v Ústave a Listine základných práv a slobôd

Život a zdravie sú hodnoty, chránené právom i na tej najvyššej úrovni v hierarchii právnych noriem, a síce v Ústave a Listine základných práv a slobôd. Vo vzťahu k trestnému právu je dôležitá hlavne úprava moci súdnej, ktorá má byť vykonávaná nezávislými a nestrannými súdmi. V čl. 90 Ústavy je stanovená zásada, že len súd môže rozhodovať o vine a treste a že najpodstatnejšia úloha súdov je poskytovať zákonným spôsobom ochranu právam. V tejto súvislosti je určite dôležité zmieniť aj čl. 4 Ústavy, v ktorom je zakotvené, že základné práva a slobody sú pod ochranou súdnej moci.

Listina upravuje v čl. 6 odst. 1 právo na život ako ústavné právo, ktoré je zaručené každému človeku bez ohľadu na jeho pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru, majetok alebo iné rozdiely uvedené v čl. 3 odst. 1 Listiny a nie je teda prípustná žiadna forma diskriminácie. Toto právo je základným právom človeka a má univerzálny charakter, pretože ako vyplýva z čl. 1 Listiny je neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné, nezrušiteľné a všetci ľudia sú si v tomto práve rovní.¹

V zásade je možné právo na život priamo aplikovať. Keďže formulácia v Listine je pomerne strohá, býva toto právo dopĺňané aj inými právami zaručenými Listinou a tiež konkretizované v rámci právneho poriadku, aby tak bola dosiahnutá jeho plná funkčnosť. Môže ísť o predpisy práva trestného, občianskeho i správneho, prostredníctvom ktorých je toto právo zaisťované.²

Právo na život v sebe obsahuje v prvom rade požiadavku, aby do neho nebolo zasahované inými subjektmi. Na druhej strane v ňom môžeme nájsť aj pozitívnu

¹ PAVLÍČEK, Pavel a kol. *Ústava a ústavný rád ČR. Práva a slobody. 2. díl.* Praha: Linde, 1999, s. 67.

² KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině. 2. díl. 2. rozšířené vydání.* Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, s. 972.

funkciu štátu, ktorý má zabezpečiť podmienky pre život, pre ochranu a starostlivosť o ľudské zdravie.³

Podľa Listiny začína plná ochrana života až narodením. V článku 6 odst. 1 veta druhá Listina stanoví, že ľudský život je hodný ochrany už pred narodením. Nie je tu teda vyjadrený konkrétny zákaz umelého prerušenia tehotenstva, ani žiaden príkaz, či dovoľenie. Listina priznáva právo na život narodenému človeku. Plod je na rozdiel od toho hodnotou, ktorá je iba hodná ochrany. Táto formulácia má slúžiť ako interpretačné vodítko pre zákonodarcu pri úprave ochrany plodu a tiež tehotnej ženy.⁴

V druhom odstavci článku 6 Listiny sa nachádza negatívne vymedzenie práva na život, keď sa v ňom stanoví, že nikto nesmie byť zbavený života. Máme tu konkrétny zákaz akýchkoľvek zásahov do ľudského života jednotlivca, ktorý pôsobí voči všetkým. Vzťahuje sa aj na problematiku eutanázie, ktorá je podľa českých právnych predpisov neprípustná a tiež na trestnosť účasti na samovražde. Keďže ľudské práva sú nescudziteľné, nemôže byť ani právo rozhodovať o svojom živote prevedené na iného. Podrobnejšie je toto ustanovenie Listiny zakazujúce odňatie života inému rozvedené hlavne v trestnom zákonníku, ktorý upravuje úmyselné i nedbanlivostné delikty smerujúce proti životu a zdraviu človeka.

Tretí odstavec článku 6 Listiny je stanovený absolútny zákaz trestu smrti. Keďže ide o ústavný princíp, žiadny iný vnútroštátny predpis nemôže stanoviť niečo iné. Zrušenie trestu smrti bolo nevyhnutné aj z dôvodu dodržania záväzkov vyplývajúcich pre Českú republiku z medzinárodných zmlúv.⁵

Štvrtý odstavec predmetného článku nám upravuje výnimku z úpravy v čl. 6 odst. 1 a 2, pretože stanoví, že v prípade ak bol niekto zbavený života v súvislosti s jednaním, ktoré podľa zákona nie je trestné, nejde o porušenie práva na život. Bližšia úprava prípadov, na ktoré sa to vzťahuje je samozrejme nutná v predpisoch nižšej právnej sily, pričom zákonodarca musí zobrať do úvahy článok 4 odst. 4 Listiny, a teda šetriť podstatu a zmysel práva na život. Legalizácia eutanázie by však na základe tohto odstavca nebola možná. V trestnom práve sú špecifikované tieto prípady hlavne

³ Tamtiež.

⁴ PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústava a ústavní řád ČR. Práva a svobody. 2. díl.* Praha: Linde, 1999, s.68

⁵ Ústavný zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v znení neskorších predpisov: čl. 1 odst. 2.

v inštitúte okolností vylučujúcich protiprávnosť a typicky sa bude jednať o nutnú obranu, krajnú núdzu či oprávnené použitie zbrane.

Ďalším významným článkom Listiny v ochrane života a zdravia je tiež článok sedem, ktorý vo svojom prvom odstavci zakotvuje nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia. Ako uvádza prof. Klíma: „Nedotknuteľnosť osoby ako všeobecný princíp je namierená proti akýmkoľvek škodným vplyvom zvonku, teda vplyvom verejnej moci i súkromných subjektov, a má vytvoriť právnu bariéru proti akýmkoľvek zásahom zvonku.“⁶

Cieľom úpravy tohto všeobecného princípu je poskytnúť komplexnú ochranu ľudskej integrity každého jednotlivca, a to jednak po fyzickej, ale aj duševnej stránke, pričom zaručiť by mal túto ochranu práve štát. Konkretizáciu tejto zásady potom môžeme nájsť v iných článkoch Listiny, napr. v čl. 6, 8, 9 či 10.

Právo na nedotknuteľnosť osoby trvá po celý život človeka. Problematická sa javí otázka nascitura, ktorému nie je podľa čl. 6 odst. 1 Listiny zaručené právo na život, ale je tu len konštatovanie, že je hoden ochrany. Práve zbavenie života je najzávažnejším zásahom do nedotknuteľnosti osoby. V tejto súvislosti sa dá teda povedať, že sa na nascitura nebude vzťahovať priamo ani toto právo, a bude tak chránený prostredníctvom nedotknuteľnosti osoby svojej matky.

V druhom odstavci článku sedem sa nachádza špecifické rozvedenie ochrany nedotknuteľnosti osoby, pretože je tu vyjadrený zákaz mučenia a krutého, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania či trestu. Taktiež tento princíp, podobne ako zrušenie trestu smrti, je prevedením medzinárodných zmlúv, ktorými je Česká republika viazaná.

Rovnako ako ochrana života je Listinou zaručená aj ochrana zdravia. Predovšetkým v článku 31 Listiny je zakotvené právo každého na ochranu zdravia. Naproti tomu v odstavci dva je právo na bezplatnú zdravotnú starostlivosť, za zákonom daných podmienok, zaistené len v prospech občanov, teda už nie pre každého. Ochrana zdravia je však zahrnutá aj vo všeobecnej zásade nedotknuteľnosti osoby, z ktorej vyplýva možnosť každého človeka, aby sa slobodne rozhodoval ohľadne otázok týkajúcich sa jeho vlastného zdravia. Je teda vecou každého jedinca, či respektíve do

⁶ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině. 2.rozšířené vydání. 2.díl.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 982

akej miery sa podrobí lekárskeho zákroku alebo liečbe. Na druhej strane zákon môže stanoviť povinnosť podrobiť sa určitým zákrokom.⁷

Život a zdravie je chránený aj prostredníctvom iných základných práv zakotvených v Listine, ktoré bývajú často limitované práve v prospech ochrany týchto najdôležitejších spoločenských hodnôt.

2.2 Ochrana života a zdravia v medzinárodných dokumentoch

Úpravu ochrany života a zdravia nachádzame samozrejme i na medzinárodnej úrovni. Česká republika je signatárom viacerých medzinárodných zmlúv, ktoré zahŕňajú okrem iného aj túto problematiku. Na základe článku 10 Ústavy sú potom medzinárodné zmluvy, ktoré boli riadne vyhlásené a ich ratifikácia odsúhlasená Parlamentom a ktorými je Česká republika viazaná, súčasťou právneho poriadku. V tomto článku je navyše zakotvená aplikačná prednosť medzinárodnej úpravy v prípade rozporu so zákonom. Niektoré záväzky vyplývajúce z medzinárodných zmlúv, upravujúcich ochranu života a zdravia, sú garantované tiež Listinou, iné nachádzajú svoje prevedenie v predpisoch nižšej právnej sily. Každopádne ako stanovuje Ústava v článku 1 odst. 2: „Česká republika dodržiava záväzky, ktoré pre ňu vyplývajú z medzinárodného práva.“

Najdôležitejšie ľudské právo, ktoré sa vyskytuje v každom medzinárodnom dokumente s ľudskoprávnou problematikou, je určite právo na život. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach ho upravuje vo svojom čl. 6 odst. 1 nasledovne: „Každá ľudská bytosť má právo na život. Toto právo je chránené zákonom. Nikto nebude svojvoľne zbavený života.“

Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd stanoví: „Právo každého na život je chránené zákonom. Nikto nesmie byť úmyselne zbavený života, okrem výkonu súdom uloženého trestu nasledujúceho po uznaní viny za spáchanie trestného činu, pre ktorý zákon ukladá tento trest.“ Európska komisia zriadená Dohovorom vyložila tento článok tak, že život začína až narodením a nie samotným

⁷ K tejto problematike viz bližšie: ZIMEK, Josef. *Právo na život*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 10-13.

počatím.⁸ Pôvodne nevymedzoval Európsky dohovor právo na život ako právo absolútne, pretože pripúšťal uloženie trestu smrti súdom na základe zákona. Toto zmenil až Protokol č. 6, ktorý zakotvil zrušenie trestu smrti.

Rovnako Európska únia má svoj vlastný katalóg ľudských práv, ktorý garantuje právo na život vo svojom článku dva. Za zmienku určite stojí čl. 3 Charty základných práv EÚ, ktorý vymedzuje pomerne široko nedotknuteľnosť osoby. Stanovuje sa tu totiž zákaz reprodukčného klonovania ľudských bytostí, zákaz činiť z ľudského tela či jeho častí zdroj príjmu a ďalšie.⁹ Záväznosť Charte priniesla až Lisabonská zmluva, pretože dovtedy bol tento dokument len nezáväzný.

Vyššie uvedené medzinárodné zmluvy stanovujú tiež zákaz trestu smrti a zákaz mučenia. Dokonca dikcia čl. 7 MPOPP, týkajúca sa zákazu mučenia, bola prevzatá aj do Listiny.¹⁰ Túto problematiku rieši napríklad i Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu a trestaniu, ktorého je Česká republika signatárom.

Pre úplnosť je potrebné zmieniť ešte úpravu práva na život v čl. 6 Dohovoru o právach dieťaťa. Genocída ako medzinárodný zločin je upravený v Medzinárodnom dohovore o zabránení a trestaní zločinu genocídy. Na apartheid sa zase vzťahuje Medzinárodný dohovor o potlačovaní a trestaní zločinu apartheidu.

⁸ PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústava a ústavní řád ČR. Práva a svobody. 2. díl.* Praha: Linde, 1999, s. 69.

⁹ Viz: čl. 3 Charty základných práv EÚ, 2007/C 303/01.

¹⁰ Viz predpis č. 120/1976 Sb., čl. 7: „Nikto nesmie byť mučený alebo podrobovaný krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.“

3 Vymedzenie základných pojmov

Predtým ako sa budem venovať samotnej úprave ochrany života a zdravia v trestnom zákonníku, je určite nevyhnutné vymedziť si základné pojmy ako je napr. začiatok a koniec ľudského života, či ochrana ľudského plodu.

3.1 Začiatok ľudského života

Veľmi podstatnou a zároveň problematickou otázkou pre trestné právo je určenie začiatku ľudského života. Existujú viaceré názory na to, kedy sa z ľudského plodu stáva človek, ktorý požíva trestnoprávnu ochranu. Vo svojom článku K vymedzeniu objektu trestných činov proti životu ich zhrnuli dr. Mítlóhner a Mgr. Režňáková, pričom podľa ich názoru je možné len živo narodený ľudský plod považovať za živého človeka.¹¹ Prvým prístupom je určenie hranice medzi plodom a človekom na základe schopnosti plodu žiť mimo organizmu matky. Ako podľa môjho názoru správne poukazujú autori článku, menila by sa kvalifikácia útoku matky podľa toho v akom štádiu vývoja by sa nachádzala daná bytosť. Najprv by teda šlo o prerušenie tehotenstva. Následne, keď už by bol plod natoľko vyvinutý, že by mohol prežiť aj mimo organizmu matky, by sa jednalo o vraždu. V prípade útoku matky pri pôrode alebo bezprostredne po ňom v zmysle § 142 trestného zákonníka by šlo o vraždu novorodeného dieťaťa. Z uvedeného argumentu jasne vyplýva, že takáto teória by bola dosť problematcky uplatňovaná v praxi, najmä čo sa týka posudzovania konkrétneho činu.

Ďalším prístupom pre vymedzenie, kedy sa z plodu stáva človek, je moment začiatku pôrodného procesu, teda nástup prvých pôrodných bolestí. Problém tu je podľa autorov to, že plod je ešte úplne závislý na tele matky a nejde teda o samostatného človeka. Navyše v niektorých prípadoch môže uplynúť pomerne dlhá doba, kým dieťa začne skutočne opúšťať telo matky. Iný prístup považuje za začiatok života moment, kedy sa začína prerezávať hlavička dieťaťa, prípadne jeho vedúca časť. Kritika tejto

¹¹ uznesenie Najvyššieho súdu ČSR zo dňa zo dňa 1.8.1986, sp. zn. 1 Ntd 246/86

teórie spočíva hlavne v tom, že biologická nezávislosť novorodenca na tele matky končí až prerušením pupočnej šnúry. Ďalším názorom je, že život začína v okamihu, keď dieťa samostatne dýcha. Podľa záveru autorov článku „ za živého človeka je možno považovať jedinca, ktorý sa živo narodil, tj. bol vybavený fyziologickými pôrodnými cestami alebo bol z tela matky vyňatý operatívnymi metódami (cisárskym rezom), aspoň raz spontánne alebo po vzkriesení vydýchol a u ktorého ešte nenastala biologická smrť.“¹²

Na spomínaný názor reagoval dr. Dolenský, ktorý sa stotožňuje s prístupom uvádzaným vo väčšine odbornej literatúry trestného práva, kde je začiatok života človeka kladený do počiatku pôrodu.¹³ Prevažujúca súčasná právna doktrína považuje za začiatok pôrodu okamih, kedy dieťa začína opúšťať telo matky, tzn. že sa buď začne prerezávať hlavička alebo vedúca časť dieťaťa.¹⁴ Hlavným argumentom je práve dikcia v § 142 tr. zák., ktorý stanoví, že za vraždu novorodeného dieťaťa matkou sa považuje aj usmrtenie pri pôrode.

Iný názor prezentovala prof. Císařová, ktorá sa prikláňa k autorom prvého spomínaného článku. Kritizuje prístup, podľa ktorého je za začiatok života považovaný začiatok pôrodu. Upozorňuje najmä na to, že pôrod je proces zložený z niekoľkých dôb, pričom začiatok prvej doby je vymedzený počiatkom pôrodných bolestí. Tieto bolesti môžu nastúpiť v niektorých prípadoch v značnom predstihu, napr. už v šiestom mesiaci tehotenstva. Lekári v takýchto prípadoch väčšinou zaviažu hrdlo maternice (tzv. cerkláž), aby nedošlo k predčasnému pôrodu dieťaťa. Autorka polemizuje s názorom dr. Dolenského, pretože podľa neho by sa už jednalo o dieťa chránené trestným právom.¹⁵ K tomuto názoru sa prikláňa aj ďalší článok.¹⁶

S argumentmi prof. Císařovej a ďalších, ktorí zdieľajú jej prístup k tejto

¹² MITLŮHNER, Miroslav, REŽŇÁKOVÁ Martina. K vymezení objektu trestných činů proti životu. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 12, s. 17.

¹³ DOLENSKÝ, Adolf. Momentum partus. *Trestní právo*, 1998, roč. 3, č. 3, s. 6.

¹⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 477.

¹⁵ CÍSAŘOVÁ, Dagmar. Iura novit curia (několik poznámek k článku dr. Dolenského „Momentum partus“). *Trestní právo*, 1998, roč. 3, č. 5, s. 20.

¹⁶ NOVÁKOVÁ, Šárka. Několik doplňujících poznámek k článku prof. D. Císařové, DrSc. „Iura novit curia“. *Trestní právo*, 1998, roč. 3, č. 9, s. 20.

problematike, sa vysporiadava vo svojom článku Kučera. V prvom rade odmieta stanovisko profesorky, že dieťa je novorodené až po úplnom oddelení od tela matky. Aj z pohľadu súdnych lekárov sa za novorodené dieťa dá považovať už dieťa od počiatku pôrodu, a to i v prípade, že ešte nie je od tela matky úplne oddelené.¹⁷ Autor článku zvlášť zdôrazňuje, že za počiatok pôrodu sa pre účely § 142 tr. zák. rozumie práve začiatok druhej doby pôrodnej, čiže moment, keď dieťa opúšťa matkino telo. Jedná sa teda o počiatok pôrodu v užšom zmysle slova. Uvádza tiež prípady z praxe, ktoré by v súlade s teóriou zastávanou prof. Císařovou neboli posudzované ako vražda. Napríklad, ak by matka usmrtila dieťa vo chvíli, keď by bola prerezaná iba hlavička.¹⁸

Z vyššie uvedeného vyplýva, že pohľad na to, kedy začína život, a tým pádom aj jeho trestnoprávna ochrana, nie je v právnej teórii celkom zjednotený. Určenie hranice, kedy sa končí ochrana plodu prostredníctvom ustanovení o nedovolenom prerušení tehotenstva, a začína sa jeho ochrana ako človeka, je teda zložitá. Ja osobne sa prikláňam k názoru, že život z pohľadu trestného práva začína práve počiatkom pôrodu, tak ako je chápaný v užšom zmysle slova, t.j. keď dieťa začína opúšťať telo matky. Rozhodujúcim argumentom je práve formulácia skutkovej podstaty vraždy novorodeného dieťaťa matkou, ku ktorej môže dôjsť už pri pôrode. V praxi nájdeme prípady, kedy matka usmrtila dieťa už vtedy, keď opúšťalo jej telo, teda bola prerezaná hlavička, príp. vedúca časť dieťaťa. Domnievam sa, že nie je na mieste interpretovať počiatok pôrodu ako nástup pôrodných bolestí už z dôvodov, ktoré uvádza prof. Císařová, pretože k nim môže skutočne dôjsť v značnom predstihu pred samotným vypudzovaním dieťaťa. Pre odstránenie rozporov v takto dôležitej otázke by bolo možno vhodné upraviť de lege ferenda výklad pojmu „pri pôrode“, ktorý používa ustanovenie § 142 tr. zák. To znamená vymedziť túto dobu pre účely trestného práva od okamihu, kedy dieťa opúšťa telo matky až do okamihu, kedy je porodené lôžko, čiže končí tretia pôrodná doba.¹⁹

¹⁷ TESARĚ, Jaromír. *Soudní lékařství*. 3.doplňené vydání. Praha: Avicenum, 1968,s. 686.

¹⁸ KUČERA, Jiří. Quis novit momentum partus (nativitatis)? *Zdravotnictví a právo*, 1999, č. 12, s. 11-12.

¹⁹ K pôrodným dobám viz: CÍSAŘOVÁ, Dagmar. Iura novit curia (několik poznámek k článku dr. Dolenského „Momentum partus“). *Trestní právo*, 1998, roč. 3, č. 5, s. 20.

3.2 Trestnoprávna ochrana plodu

Trestné právo neposkytuje ochranu výlučne len človeku, ale zameriava sa aj na ochranu ľudského plodu. Ten je teda potrebné objasniť, tak ako sa naň pozerá trestné právo.

„Stricto sensu je nutné plodom mieniť zárodok v tele matky. V širšom slova zmysle by mohlo byť plodom i oplodnené vajíčko, embryo, mimo materské telo. Trestné kódexy však takmer výlučne chránia zárodok vyvíjajúci sa v tele matky.“²⁰ Asi najvýznamnejším znakom plodu pre trestnoprávnu úpravu teda je, že sa nachádza v tele matky. Dôležitou úlohou je vlastne určiť, kedy začína byť ľudský plod hodnotou chránenou právom.

K tejto otázke existujú v podstate dva prístupy. Prvý z nich považuje za začiatok ochrany ľudského plodu samotné oplodnenie, tj. splynutie samčej a samičej pohlavnej bunky. Problematickým aspektom tejto teórie je presné určenie, kedy došlo k oplodneniu, pretože tehotenstvo sa v prvých dňoch zisťuje ťažko. Navyše je možné včasným užitím tzv. postkoitálnej antikoncepcie zabrániť uhniezdeniu oplodneného vajíčka, tzv. nidácii. Ak by sme teda pristúpili k tomu názoru, bol by asi nevyhnutný zákaz takýchto druhov antikoncepcie, pretože spôsobujú zničenie plodu, ktorý požíva právnu ochranu už od oplodnenia. Druhý prístup chráni plod až od momentu nidácie. K jej úspešnému ukončeniu dochádza približne 12.-13. deň po oplodnení.²¹

3.3 Koniec ľudského života

Na rozdiel od vymedzenia začiatku ľudského života, ktoré je v súčasnosti medzi teoretikmi trestného práva stále diskutabilné, určenie konca života je vcelku jednoznačné. „Pojem smrti je vykladaný na základe poznatkov lekárskej vedy ako biologická smrť mozgu (cerebrálna smrť) - taký stav organizmu, u ktorého je obnovenie všetkých životných funkcií už vylúčené.“ Klinická smrť sa nepovažuje za smrť podľa §

²⁰ KÚHN, Zdeněk. K otázce vymezení pojmu lidského plodu z hlediska trestního práva. *Trestní právo*, 1998, roč. 3, č. 10, s. 19.

²¹ KÚHN, Zdeněk. *Ochrana lidského plodu v trestním právu. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky*. Sv. 57. Praha: Institut pro další vzdělávání soudů a státních zástupců, 1998, s. 7-8.

140 tr. zák., pretože pokroky v medicíne umožňujú často zvrátiť nepriaznivý stav a obnoviť vitálne funkcie organizmu. Avšak v prípade biologickej smrti mozgu už nie je možné vrátiť človeka do života, tento stav je už nezvratný.²²

3.4 Eutanázia

Pojem eutanázia znamená úmyselné skrátenie života smrteľne chorého pacienta na jeho žiadosť. Dôvodom usmrtenia je vlastne súcit s trpiacim. Eutanázia je v súčasnosti často diskutovanou témou. Dôležité je upozorniť na to, že sa tu dostáva do konfliktu právo jedinca rozhodnúť slobodne o svojom živote a záujem spoločnosti chrániť ľudský život a postihovať jednania smerujúce proti nemu. Aj na ústavnej úrovni je garantované iba právo na život, žiadnu záruku práva na dôstojnú smrť tu nenachádzame. V článku 7 Listiny je zakotvené právo na ochranu súkromia, ktoré v sebe môže zahŕňať aj právo pacienta odmietnuť liečbu, i keď by tým ohrozil svoj život.²³

Rozoznávame eutanáziu aktívnu a pasívnu. V prvom prípade dochádza ku skráteniu života na základe požiadavky pacienta, a to aktívnymi zásahmi. Pri pasívnej eutanázii sa upustí od používania prostriedkov, ktoré napomáhajú predlžovať život pacienta.²⁴

V českej právnej úprave sa v súčasnosti eutanázii nevenuje pozornosť. Aktívne jednanie smerujúce k skráteniu života by bolo zrejme posudzované ako vražda podľa § 140 tr. zák. Medzi poľahčujúcimi okolnosťami v ustanovení § 41 tr. zák. nájdeme však aj spáchanie trestného činu zo súcitu, k čomu by súd prihliadol pri ukladaní trestu. Možnosťou by bolo tiež mimoriadne zníženie trestu odňatia slobody podľa § 58 tr. zák. Do úvahy by možno prichádzalo aj kvalifikovanie takéhoto činu ako zabitie podľa § 141 tr. zák. Problematickým sa tu však javí fakt, že by k eutanázii muselo dôjsť v dôsledku silného rozrušenia. Podľa českej právnej teórie je život chránený aj u osoby, ktorá je

²² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1298. (§ 140)

²³ DRBOHLAVOVÁ, Ilona. Eutanázie z pohledu českého práva. *Trestněprávní revue*, 2003, roč. 2, č. 4, s. 111.

²⁴ KUČHTA, Josef a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 15.

smrteľne chorá či zranená a smrť sa už nedá zvrátiť.²⁵

Keď Parlament ČR prejednával v roku 2006 návrh nového trestného zákona, vyskytovalo sa v ňom ustanovenie § 115, ktoré upravovalo usmrtenie na žiadosť ako privilegovanú skutkovú podstatu. Jednanie malo spočívať v usmrtení nevyliciteľne chorej osoby, ktorá trpí somatickou chorobou zo súcitu, na jej vážne mienenú a naliehavú žiadosť.²⁶ Do súčasného znenia trestného zákonníku sa nakoniec obdobné ustanovenie nedostalo.

Podľa môjho názoru by však bolo vhodné de lege ferenda takúto privilegovanú skutkovú podstatu zakotviť, pretože ide o prípad usmrtenia iného, ktorý je odôvodniteľný súcitom k umierajúcemu človeku, ktorý trpí neznesiteľnými bolesťami. Navyše je tam podmienkou aj žiadosť tejto osoby. Preto si myslím, že nie je žiaduce, aby bol páchatel takéhoto činu trestaný podľa sadzby stanovenej pre vraždu.

²⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1298. (§ 140)

²⁶ URBÁNEK, Jindřich. Eutanázie- problém napětí mezi lékařstvím etikou a právem. *Trestní právo*, 2007, roč. 12, č. 9, s. 14.

4 Charakteristika trestných činov prvej hlavy zvláštnej časti trestného zákonníka

4.1 Systematika prvej hlavy

Trestné činy proti životu a zdraviu sa nachádzajú v novom trestnom zákonníku (z.č. 40/2009 Sb.) v I. hlave zvláštnej časti. Poradie hláv v súčasnej úprave reprezentuje dôležitosť hodnôt chránených trestným právom. Z toho dôvodu boli trestné činy smerujúce proti životu a zdraviu zaradené na prvé miesto ako najdôležitejšie hodnoty. Čo sa týka vnútorného členenia prvej hlavy, trestné činy sú tu zaradené do piatich dielov:

1. trestné činy proti životu
2. trestné činy proti zdraviu
3. trestné činy ohrozujúce život a zdravie
4. trestné činy proti tehotenstvu ženy
5. trestné činy súvisiace s neoprávneným nakladaním s ľudskými tkanivami, ľudským embryom a ľudským genómom

Trestné činy proti životu a zdraviu nachádzame v ustanoveniach § 140 až § 167 tr. zák.. Celkovo je v prvej hlave obsiahnutých 27 skutkových podstát, čo je podstatne rozsiahlejšia úprava ako v predošlom zákone. Život a zdravie ako hodnoty sú chránené i v iných hlavách zvláštnej časti, a to či už v základných alebo v kvalifikovaných skutkových podstatách. Ako príklad si môžeme uviesť: trestný čin obchodovania s ľuďmi, lúpež, vydieranie, znásilnenie, všeobecné ohrozenie, teror, nebezpečné vyhrážanie, genocídium, útok proti ľudskosti a mnohé ďalšie. V prvej hlave sú zaradené trestné činy, ktorých jediným alebo hlavným objektom je život a zdravie.

4.2 Trestné činy proti životu

V prvom diely hlavy I. zvláštnej časti trestného zákonníku sú upravené v § 140 až 144 trestné činy proti životu. Chráneným objektom týchto trestných činov je život, spoločenská hodnota, ktorá je zakotvená v článku 6 Listiny a tiež v mnohých medzinárodných zmluvách. Nachádzame tu úpravu najzávažnejších zásahov smerujúcich proti životu. Následkom týchto trestných činov býva smrť človeka. Jedná sa o nasledujúce formy usmrtenia: vražda (§ 140 odst.1,2 tr. zák.), zabitie (§141 tr. zák.), vražda novorodeného dieťaťa matkou (§ 142 tr. zák.), usmrtenie z nedbanlivosti (§143 tr. zák.), účasť na samovražde (§ 144 tr. zák.). Dvomi privilegovanými skutkovými podstatami sú zabitie a vražda novorodeného dieťaťa matkou. Za objekt tu považujeme život od jeho počiatku, teda od začiatku pôrodu, až do jeho konca, do biologickej smrti mozgu. Objektívna stránka trestných činov tohto dielu môže spočívať v konaní, ako aj nekonaní, podstatným je spôsobenie následku spočívajúceho v usmrtení. Subjektom môže byť ktokoľvek. Konkrétny subjekt je iba pri trestnom čine podľa ustanovenia § 142 tr. zák., kde je ním matka novorodeného dieťaťa. Tieto trestné činy sú z hľadiska subjektívnej stránky úmyselné, s výnimkou usmrtenia z nedbanlivosti, kde postačuje nedbanlivosť.

Ako som už spomínala vo svojej práci, chcem znovu zmieniť, že trestné činy prvého dielu by mohli byť do budúcnosti rozšírené o privilegovanú skutkovú podstatu usmrtenia na žiadosť. Keďže pri takýchto činoch si páchatel' väčšinou dopredu premyslí, ako vykonať tento skutok, čo najbezbolestnejšie pre poškodeného, mohol by byť s ohľadom na platnú úpravu posudzovaný jeho čin dokonca ako vražda podľa § 140 odst. 2 tr. zák., kde je trestná sadzba ešte vyššia ako pri vražde prostej (§ 140 tr. zák.). Je zrejmé, že toto by bolo nanajvýš nežiaduce. Ďalej by mohla de lege ferenda trestný zákonník doplniť aj iná privilegovaná skutková podstata, a síce usmrtenie pri prekročení medzi nutnej obrany, ktorú poznajú niektoré zahraničné úpravy.

4.3 Vražda

Najzávažnejší trestný čin proti životu, ktorý je aj najprísnejšie trestaný, je vražda, ktorá je upravená v § 140 tr. zák. V novom trestnom zákonníku pristúpil zákonodarca k značne diferencovanejšej skutkovej podstate tohoto trestného činu. Na túto potrebu už

dlhodobejšie poukazovala trestnoprávna teória. Profesor Musil upozorňoval vo svojom článku na rôznorodosť skutkov, ktoré sa v praxi vyskytujú a ktoré boli doteraz posudzované výlučne ako vražda. Nájďeme prípady tzv. úkladných vražd, ktoré sú vopred pripravené, ale aj úmyselných usmrtení v afekte. Niekedy môže zase dôjsť k smrti človeka v dôsledku prekročenia medzi nutnej obrany, či v dôsledku nejakého predošlého zavrhnutiahodného správania poškodeného.²⁷ S týmto jeho názorom sa nedá nesúhlasiť, pretože je zrejmý rozdiel medzi závažnosťou jednania, kedy si páchatel' dopredu naplánuje vraždu, prípadne i spôsob jej prevedenia a kedy usmrť osobu, pretože je ňou vyprovokovaný. Súčasná úprava reagovala na tento problém novou skutkovou podstatou vraždy, ktorá rozlišuje vraždu prostú (§ 140 odst. 1 tr. zák.) a vraždu spáchanú s rozmyslom alebo po predchádzajúcom uvážení (§ 140 odst. 2 tr. zák.). Dôvodová správa k tomu uvádza, že „miera úmyselného spôsobenia následku však nemusí byť u všetkých vražd rovnaká, a preto osnova sankcionuje prísnejšie toho, kto iného úmyselne usmrť s rozmyslom alebo po predchádzajúcom uvážení, na rozdiel od prípadov, kedy páchatel' jedná v náhlom pohnutí mysle.“²⁸

Obe skutkové podstaty majú mnoho spoločných znakov. Individuálnym objektom je ľudský život, chránený samozrejme od svojho počiatku až do úplného konca, kedy je už smrť nezvratná. Hmotným predmetom útoku môže byť výhradne živý človek. Objektívna stránka spočíva v usmrtení iného človeka, dôležitý je najmä následok, ktorým je spôsobenie smrti. Trestný zákonník neurčuje spôsob, akým k tomu má dôjsť. Môže teda ísť o jednorázový akt alebo o dlhodobejšie jednanie, ktorým sa zasahuje do telesnej integrity iného. Jednanie môže spočívať v konaní, ale aj nekonaní, pretože trestný čin vraždy radíme medzi tzv. nepravé omisívne delikty. Pri vražde spáchanej opomenutím musia byť splnené podmienky stanovené v ustanovení § 112 tr. zák., čiže páchatel' musí mať zvláštnu povinnosť smrti zabrániť a pritom nesmie chýbať úmysel ju spôsobiť. Čo sa týka páchatel'a tohoto trestného činu, môže ním byť ktokoľvek. Pri subjektívnej stránke sa vyžaduje pochopiteľne úmysel, a to či už vo forme priamej alebo

²⁷ MUSIL, Jan. Český trestní zákon potřebuje diferencovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení. *Trestní právo*, 2004, roč. 9, č. 10, s. 10.

²⁸ Vláda ČR. *Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.)- Část druhá. Zvláštní část, hlava I. Systém ASPI pro Windows. ver. 12+, akt. 4.3.2012 [cit. 6.3.2012].*

eventuálnej. Podstatné je, že dolus smeruje k následku, čiže k usmrteniu.²⁹

Súčasná úprava, ako už bolo povedané vyššie, rozlišuje vraždu prostú a vraždu spáchanú s rozmyslom a po predchádzajúcom uvážení, ktorá je k nej vo vzťahu špeciality. Máme tu teda nový kvalifikačný znak, deliaci dva závažnosťou odlišné typy úmyselných usmrtení, a tým je premeditácia. Je možné ju definovať ako myšlienkovú činnosť páchatel'a, ktorá predchádza a zároveň aj podmieňuje jeho rozhodovanie o tom, či sa dopustí trestného činu, prípadne aj akým spôsobom. V rámci svojej úvahy pritom páchatel' vyhodnocuje rôzne protichodné motivácie.³⁰ Dôvodová správa k trestnému zákoníku hovorí o rozmysle, ako o odlišujúcom znaku od afektu a podobných stavov. Môže ísť o veľmi krátku úvahu, pri ktorej páchatel' jedná uvážene, ale zase nie po predchádzajúcom uvážení. Pri predchádzajúcom uvážení si páchatel' dopredu, to znamená pred samotným spáchaním činu, zväží rozhodujúce okolnosti prevedenia činu a toto prevedenie si aj naplánuje. Za zmienku určite stojí premeditácia a jej vzťah k úmyslu. Podľa dôvodovej správy v prípade úmyslu dopredu uváženeho sa nejedná o všeobecnú formu úmyslu, ale ide o zvlášť prirážajúcu kvalifikačnú okolnosť, ktorá sa vyskytuje i medzi všeobecnými prirážajúcimi okolnosťami v ustanovení § 42 tr. zák. Nemôžeme teda premeditáciu radiť medzi doteraz zaužívané formy zavinenia.³¹

Rozmysel či predchádzajúce uváženie sú pojmy dosť neurčité a bývajú často kritizované. Práve neurčitosť môže viesť k rozdielnemu výkladu súdmi a tým aj k aplikačným problémom. Jedným z argumentov proti je tiež fakt, že premeditácia nemusí vždy nutne znamenať vyššiu závažnosť jednania, a naopak to, že sa v určitom prípade nevyskytuje, nemusí byť dôvodom pre nižší trest. Ako uvádza dr. Hořák vo svojom článku aj vražda s rozmyslom, či po predchádzajúcom uvážení môže byť spáchaná z celkom pochopiteľných dôvodov, typicky pri usmrtení z útrpnosti. Na druhej strane môžu byť miernejšie trestaní nebezpeční páchatelia, ktorí usmrtnia človeka bez zaváhania a bez akejkoľvek úvahy, a to z úplne malicherného dôvodu. Nanajvýš

²⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 482-483.

³⁰ HOŘÁK, Jaromír. Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část I.). *Trestní právo*, 2009, roč. 14, č. 9, s. 19. V tomto článku sa autor podrobne venuje problematike premeditácie a jej časového vymedzenia, tak isto aj vymedzeniu toho, čo má byť predmetom úvahy páchatel'a. Vychádza hlavne z vývoja zahraničných úprav ohľadne tohto zvláštneho znaku.

³¹ Vláda ČR. *Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.) - Část druhá. Zvláštní část, hlava I. Systém ASPI pro Windows. ver. 12+, akt. 4.3.2012 [cit. 6.3.2012].*

problematickou môže byť otázka dokazovania rozmyslu a predchádzajúceho uváženia, a to preto, že sa jedná o myšlienkovú činnosť páchatel'a a nemôžeme je vnímať priamo zmyslami. Posudzovať premeditáciu je teda možné len z objektívnych okolností. Najčastejšie pôjde o verbálne prejavy páchatel'a, jeho prípravné konanie, samotný spôsob spáchania trestného činu, ako i správanie páchatel'a po čine.³² Samozrejme aj na základe týchto kritérií bude posudzovanie naplnenia znaku premeditácie veľmi obtiažne, a napriek tomu sa ho nie vždy musí podariť preukázať. Určité nejasnosti vyvoláva súčasná úprava trestného činu vraždy aj z dôvodu pochybností, či tu máme dve základné skutkové podstaty. Vražda s rozmyslom alebo po predchádzajúcom uvážení podľa ustanovenia § 140 odst. 2 tr. zák. totiž obsahuje celú skutkovú podstatu prostej vraždy a je rozlíšená iba znakom premeditácie, čo svedčí skôr charakteru kvalifikovanej skutkovej podstaty.

Podľa môjho názoru je s premeditáciou spojených pomerne dosť problematických aspektov, s ktorými sa budú musieť české súdy vo svojej rozhodovacej činnosti vysporiadať. Dôležitý bude jednotný výklad pojmov rozmyslu a predchádzajúceho uváženia, aby bolo možné, čo najpresnejšie určiť deliacu čiaru medzi vraždou podľa § 140 odst. 2 tr. zák. a vraždou prostou (§ 140 odst. 1 tr. zák.). Bude to určite značne náročné aj s ohľadom na problémové dokazovanie toho, či prebehla u páchatel'a pred činom nejaká kvalifikovaná úvaha, čo bolo jej obsahom, v akom predstihu k nej došlo. Myslím si, že najmä hranica medzi prostou vraždou a vraždou s rozmyslom je veľmi tenká a nejednoznačná.

Ďalej sa domnievam, že predchádzajúce uváženie je ešte o stupeň závažnejšie ako rozmysel, pritom sú v druhom odstavci uvedené alternatívne a samozrejme s rovnakou trestnou sadzbou. Podľa môjho názoru by sa toto malo prejavovať v súdnej praxi v rámci ukladania trestov odňatia slobody, a to ich rôznym odstupňovaním pre rozmysel a pre predchádzajúce uváženie, vždy s ohľadom na okolnosti konkrétneho prípadu. Čo sa týka ešte trestnej sadzby, je vcelku zanedbateľný rozdiel medzi odstavcom jedna a dva, pretože činí iba dva roky. Celkovo si myslím, že by do budúca bolo vhodné ešte zvýšiť dolnú hranicu sadzby u oboch typov vrážd, pretože mne sa nezdá tá súčasná dostačujúca, najmä z dôvodu, že sa jedná o jeden z najzávažnejších trestných činov,

³² HOŘÁK, Jaromír. Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část II.). *Trestní právo*, 2009, roč. 14, č. 10, s. 15 a 17.

ktorého následkom býva smrť človeka.

Mnohí autori navyiac už teraz zdôrazňujú ďalšie komplikácie, ktoré sa môžu v praxi vyskytnúť v súvislosti s vraždou s rozmyslom alebo po predchádzajúcom uvážení. Jedná sa predovšetkým o problematiku trestnej súčinnosti. Otázne je posudzovanie činu v prípade, že sa na ňom účastní viac osôb, keďže znak premeditácie nemusia spĺňať všetky. Pri spolupáchateľoch by bolo naplnenie tohto znaku zrejme skúmané u každého zvlášť. Pre návodcu či pomocníka sa v obdobných zahraničných úpravách používala zásada prísnej akcesority, teda ich trestnosť sledovala trestnosť hlavného páchatel'a. Tento prístup bol dosť kritizovaný, a preto sa začal postupne presadzovať názor, že premeditáciu je možné účastníkom pričítať, len pokiaľ o nej vedeli.³³ Uvidíme akým spôsobom k tomuto pristúpia české súdy.

Vražda prostá upravená v ustanovení § 140 odst. 1 tr. zák. by sa dala vymedziť negatívnym spôsobom jednak voči vražde spáchanej s rozmyslom, ale tiež voči privilegovanej skutkovej podstate zabitia (§141 tr. zák.).³⁴ Mala by byť teda aplikovaná na tzv. situačné vraždy, ku ktorým dochádza v náhlom pohnutí mysle páchatel'a, najmä pri emočne vypätých situáciách, napr. medziľudských konfliktoch.

Zoznam okolností podmieňujúcich použitie vyššej trestnej sadzby je upravený v treťom odstavci § 140 tr. zák. a použije sa pre oba typy vrážd. Dokonca je možné za ne uložiť až výnimočný trest. Tieto okolnosti zahŕňajú tzv. ťažší následok, ktorým je vražda dvoch alebo viacerých osôb podľa písmena a). Neuplatní sa táto kvalifikačná okolnosť pokiaľ bude jednanie páchatel'a smerovať proti tehotnej žene, pretože plod nie je považovaný za ľudského jedinca. Plod je chránený prostredníctvom ochrany tehotnej ženy a takéto jednanie by sa posudzovalo podľa kvalifikačného znaku v § 140 odst. 3 písm. b). Uvedené vyplýva z rozhodnutia č. 43/2006 Sb. rozh. tr.³⁵

Ďalšiu skupinu kvalifikačných znakov nachádzame v písmenách b) až g) tohto paragrafu, pričom sa jedná o skupinu osôb, ktoré z určitých dôvodov vyžadujú zvýšenú ochranu. Jedná sa napr. o tehotnú ženu, dieťa mladšie ako 15 rokov, úradnú osobu, ktorú špecifikuje § 127 tr. zák. Nová úprava doplnila medzi tieto ohrozené osoby

³³ HOŘÁK, Jaromír. Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část I.). *Trestní právo*, 2009, roč. 14, č. 9, s. 32-34.

³⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 478.

³⁵ rozsudok Vrchného súdu v Olomouci zo dňa 25.8.2010, sp. zn. 5 To 81/2005

svedka, znalca alebo tlmočníka v súvislosti s výkonom ich povinností a tiež zdravotníckeho pracovníka alebo inú osobu v prípade, že vykonávajú svoje povolanie, zamestnanie alebo to vyplýva z ich zákonom danej funkcie či postavenia. Odstavec tretí § 140 tr. zák. nám v písm. h) stanoví ako kvalifikačný znak opätovnosť trestného činu vraždy a v písm. i) zvlášť surový alebo trýznivý spôsob spáchania tohto činu. Podľa dôvodovej správy budú tzv. vraždy spáchané na objednávku, kam radíme predovšetkým tzv. podnikateľské vraždy, ďalej postihované podľa § 140 odst. 3 písm. j) tr. zák. ako vraždy spáchané zo zvlášť zavrhnúťhodnej pohnútky. Páchatelia týchto nájomných vrážd patria medzi najnebezpečnejších, pretože si vôbec nevážia ľudský život, bezohľadne dávajú prednosť vlastnému obohateniu aj na úkor života obete, neprejavujú ľútosť nad svojím jednaním a aj ich resocializácia je vo väčšine prípadov takmer nemožná.³⁶ Myslím si, že de lege ferenda by mohli vraždy spáchané na objednávku rozšíriť zoznam okolností podmienujúcich použitie vyššej trestnej sadzby ako samostatný kvalifikačný znak.

Pri trestnom čine vraždy je trestná i príprava, pričom podľa súčasného zákona sa bude toto štádium vyskytovať zrejme iba pri vopred uváženej vražde.

4.4 Zabitie

Nová privilegovaná skutková podstata zabitia má podľa dôvodovej správy postihovať nižším trestom prípady, pri ktorých páchatel úmyselne usmrtí iného v silnom rozrušení, strachu, úľaku alebo zmätku alebo v dôsledku iného predchádzajúceho zavrhnúťhodného jednania poškodeného. Cieľom úpravy je postihnúť prípady typovo spoločensky menej škodlivé odlišne od vraždy.³⁷ Ustanovenie § 141 odst. 1 tr. zák. „obsahuje dve kategórie privilegujúcich okolností vo vzťahu k úmyselnému usmrteniu, a to jednak jednanie v silnom rozrušení z ospravedlniteľného hnutia mysle (tzv. afektdelikt) a jednak jednanie v dôsledku predchádzajúceho zavrhnúťhodného konania poškodeného (tzv. provokácia), ktoré nevyžaduje silné

³⁶ K tomu viz: MAREŠOVÁ, Alena. Páchatelé závažné násilné kriminality (výsledky analýzy vybraných prípadů odsouzených pachtelů). *Trestní právo*, 2004, roč. 9, č. 8, s. 14-19.

³⁷ Vláda ČR. *Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.)- Část druhá. Zvláštní část, hlava I. Systém ASPI pro Windows. ver. 12+, akt. 4.3.2012 [cit. 6.3.2012].*

rozrušenie.³⁸

K silnému rozrušeniu podľa dikcie § 141 odst. 1 tr. zák. uvádza dr. Hořák, že „by malo mať výrazný obranný charakter a predstavovať reakciu páchatel'a na mimoriadne vypätú životnú situáciu, ktorá je síce reakciou neprimeranou, avšak do istej miery ľudsky pochopiteľnou, takže je možné na páchatel'a pozerat' s určitou zhovievavosťou.“ Ďalej zdôraznil, že ospravedliteľnosť sa vzťahuje na afektívnu reakciu páchatel'a, nie na samotný čin. Otázkou s ktorou sa bude musieť vysporiadať judikatúra je, či sa pod skutkovú podstatu zabitia budú subsumovať výhradne krátko trvajúce, spontánne afekty, ktoré sa vyskytujú najčastejšie alebo aj pretvárajúce afektívne napätie, ktoré má už charakter tzv. chronického afektu.³⁹ Ako vhodnejšie riešenie sa ponúka aplikácia tejto privilegovanej skutkovej podstaty na obe situácie.

Úprava trestného činu zabitia požaduje, aby silné rozrušenie malo svoj pôvod v strachu, úľaku, zmätku alebo inom ospravedliteľnom hnutí mysle. Pritom strachom rozumieme reakciu páchatel'a na nebezpečenstvo alebo ohrozenie, najmä vlastného života. Úľak a zmätok sú duševnými stavmi páchatel'a, prejavujúcimi sa v skratovitej reakcii bez ohľadu na existenciu reálneho či konkrétneho nebezpečenstva.⁴⁰ Čo sa myslí iným ospravedliteľným hnutím mysle nie je jasné. Literatúra uvádza, že by sa mohlo jednať o súcit, žiaľ alebo smútok.⁴¹ Tento výklad zrejme smeruje k tomu, aby boli na základe tejto privilegovanej skutkovej podstaty posudzované i usmrtienia na žiadosť či zo súcitu. S týmto názorom sa ja neztotožňujem, pretože súcit či ľútosť k umierajúcemu by muselo u páchatel'a vyvolať silné rozrušenie, čo by vo väčšine týchto prípadov nemuselo nastať, najmä nie v požadovanej intenzite. Naopak si myslím, že pre takéto jednanie spočívajúce v usmrtení na žiadosť, prípadne zo súcitu, by bola žiaduca samostatná privilegovaná skutková podstata.

Druhým privilegujúcim znakom v prípade zabitia je predchádzajúce

³⁸ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. §140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1325. (§ 141)

³⁹ JELÍNEK, Jiří (ed.): *O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny*. Praha: Leges, 2009, s. 77.

⁴⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 185. (§ 141)

⁴¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1328. (§ 141)

zavrhnutiahodné jednanie poškodeného. K usmrteniu tu dochádza na základe tzv. viktimologického zavinenia, teda v dôsledku nejakej provokácie zo strany poškodeného. Zavrhnutiahodným jednaním je nutné rozumieť také vedomé a úmyselné správanie poškodeného, ktoré je z hľadiska etických merítok spoločnosti mimoriadne zlé, zraňujúce a pre druhých ponižujúce či pôsobiace alebo hroziace spôsobiť závažnú ujmu na právach fyzických osôb.⁴² V praxi môže ísť o fyzické napadnutie, psychické týranie, vydieranie, sexuálne zneužívanie. Väčšinou teda pôjde o zásadné útoky smerujúce proti životu, zdraviu, slobode alebo dôstojnosti. Otázkou zatiaľ zostávajú útoky voči majetku páchatel'a, ktoré by museli byť zrejme mimoriadneho charakteru so závažným následkom, napr. v podobe straty jeho domova alebo jeho úplného ožobračenia. Z dikcie ustanovenia § 141 odst. 1 tr. zák. vyplýva, že musí byť príčinná súvislosť medzi tým predchádzajúcim zavrhnutiahodným jednaním poškodeného a úmyselným usmrtením páchatel'om.

K podmienkam uplatnenia privilegovanej skutkovej podstaty trestného činu zabitia sa vo svojom uznesení zo dňa 25.8.2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010 už vyjadril Najvyšší súd Českej republiky. Okrem iného v ňom uviedol: „K tomu, aby sa mohlo jednať o stav silného rozrušenia páchatel'a trestného činu zabitia v zmysle § 141 odst. 1 tr. zák., teda musí byť nejaký mimoriadne intenzívny podnet, ktorý ho mohol vyvolať. Takým podnetom potom nie je prostá krádež majetku páchatel'a, i keď k nej v minulosti mohlo dôjsť už viackrát, ak navyiac ani nie je zjavné, kto sa dopustil predchádzajúcich krádeží.“

Trestná sadzba je pri základnej skutkovej podstate určená v rozmedzí troch až desiatich rokov odňatia slobody. Niektorí odborníci na trestné právo poukazujú na to, že by s ohľadom na trestné sadzby pri trestnom čine vraždy a trojročnú dolnú hranicu pri zabití „mohlo dôjsť k až prehnaneému rozpätiu trestnej sankcie u deliktov ohrozujúcich rovnaký objekt.“⁴³

4.5 Vražda novorodeného dieťaťa matkou

Trestný čin vraždy novorodeného dieťaťa matkou, ako privilegovaná skutková

⁴² HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 65.

⁴³ HOŘÁK, Jaromír. Úmyslná usmrcení v afektu (část II.). *Trestní právo*, 2008, roč. 13, č. 11, s. 16.

podstata, je upravený v §142 tr. zák. Bol prevzatý z trestného zákona č. 140/1961 Sb., pretože sa podľa dôvodovej správy osvedčil v praxi. Táto skutková podstata je vo vzťahu špeciality nielen k vražde, ale rovnako i k zabitíu. Objektom trestného činu je život novorodeného dieťaťa. Pritom treba zdôrazniť, že je týmto ustanovením chránené už rodiace sa dieťa, a to od počiatku pôrodu, teda od momentu, kedy sa prerezáva hlavička alebo vedúca časť dieťaťa.⁴⁴ Samozrejme novorodené dieťa, ktoré je hmotným predmetom útoku, sa musí narodiť živé, nesmie ísť o potrat. Podľa vyhlášky Ministerstva zdravotníctva ČSR č. 11/1988 Sb., môžeme dieťa považovať za živé, ak je úplne vypudené alebo vyňaté z tela matky, má pôrodnú hmotnosť minimálne 500 g, alebo ak prežije 24 hodín po pôrode a prejavuje aspoň jednu zo známkov života, ktorými sú napríklad dych či srdcová činnosť.⁴⁵ Spomínaný právny predpis sa však ruší k 1. aprílu 2012 v súvislosti s nadobudnutím účinnosti nového zákona o zdravotných službách.⁴⁶

Objektívna stránka pri vražde novorodeného dieťaťa matkou spočíva práve v usmrtení novo sa rodiaceho alebo už novorodeného ľudského jedinca. Pri tomto trestnom čine sa vyskytuje ako znak aj účinok, ktorým je smrť novorodenca. K usmrteniu, teda následku, dochádza jednaním, ktoré spočíva buď v konaní, vtedy pôjde o vraždu aktívnu, alebo spočíva v opomenutí konať, čiže sa jedná o vraždu pasívnu. Podľa dikcie § 112 tr. zák. sa konaním rozumie i opomenutie takého konania, ku ktorému bol páchatel' povinný na základe iného právneho predpisu. V tomto prípade by šlo o zákon o rodine stanovujúci povinnosť rodičov starať sa o svoje dieťa. Fakultatívnym znakom tejto skutkovej podstaty, ktorý musí byť vždy naplnený je doba, kedy k vražde novorodenca dochádza.⁴⁷ Musí sa tak stať pri pôrode alebo bezprostredne po ňom. Pojmu „pri pôrode“ a rôznym pohľadom naň som sa venovala podrobnejšie už v podkapitole 3.1 Začiatok ľudského života. Pre úplnosť ešte raz dodávam, že za správny pokladám názor, že ide o dobu, ktorá začína v momente, keď dieťa začne

⁴⁴ K tomuto viz podkapitola 3.1 Začiatok ľudského života.

⁴⁵ Vyhl. ministerstva zdravotníctví č. 11/1988 Sb., o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky, v znení neskorších predpisov, § 2.

⁴⁶ Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

⁴⁷ KUČHTA, Josef a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 19.

fakticky opúšťať telo matky (začiatok druhej doby pôrodnej) a končí porodením lôžka (koniec tretej doby pôrodnej). Až v tomto časovom úseku je totiž možné novo sa rodiace dieťa reálne usmrtiť.⁴⁸ Podľa trestnoprávnej teórie nie je možné objektívne túto dobu vymedziť. V podstate je ohraničená trvaním rozrušenia spôsobeného pôrodom, ktoré je v každom prípade individuálne dlhé. Dr. Mitlöhner k tomu hovorí, že „rodička sa väčšinou po pôrode obvykle upokojuje a vo väčšine prípadov sa dostavuje občerstvujúci spánok. Spánok značí utlmenie funkcie orgánov a teda i sústavy nervovej, a preto je možné tvrdiť, že okamžikom zaspania obyčajne prestáva i rozrušenie rodičky.“⁴⁹ Podľa ustáleného názoru, vyplývajúceho z judikatúry, môže stav rozrušenia vyvolaného pôrodom trvať niekoľko hodín, vo výnimočných prípadoch možno i niekoľko dní.⁵⁰ Preto neviem, či je použitie termínu bezprostredne po pôrode práve vhodné, pretože to môže evokovať, že ide len o krátky časový úsek od skončenia pôrodu. Pritom v praxi je to vykladané v návaznosti na trvanie rozrušenia matky, ktoré môže byť podstatne dlhšie.

Čo sa týka páchatel'a tohto trestného činu vyskytuje sa nám tu tzv. konkrétny subjekt, pretože dopustiť sa ho môže iba matka novorodeného dieťaťa. Konanie matky aj v pozícii spolupáchateľa, či v inej forme účasti, by bolo posudzované podľa tejto privilegovanej skutkovej podstaty za predpokladu, že budú naplnené všetky jej znaky. Subjektívna stránka trestného činu je charakterizovaná predovšetkým zavinením, ktoré sa vyžaduje úmyselné, a to aspoň vo forme úmyslu nepriameho. Zvláštnym znakom subjektívnej stránky je už spomínané rozrušenie spôsobené pôrodom. Máme pomerne ustálenú definíciu: „Rozrušenie spôsobené pôrodom je zmenený stav, ktorý má pôvod vo fyziologických procesoch vyvolaných pôrodom a ktorý oslabuje vôľu rodičky a jej odolnosť voči rôznym vonkajším a vnútorným podnetom a brzdí plné rozvinutie materského pudu.“⁵¹ Pre zistenie, či bol naplnený tento znak skutkovej podstaty je

⁴⁸ KUČERA, Jiří. Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. *Trestněprávní revue*, 2003, roč. 2, č. 5, s. 144.

⁴⁹ MITLÓHNER, Miroslav. Čas jako významná právní skutečnost- k trestnosti činu novorozeného dítěte matkou. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 1, s. 44.

⁵⁰ ŠÁMAL, P. A kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1332. (§ 142)

⁵¹ KUČERA, Jiří. Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. *Trestněprávní revue*, 2003, roč. 2, č. 5, s. 141.

dôležitým podkladom posudok znalca. Podľa judikatúry je možné aplikovať túto privilegovanú skutkovú podstatu aj v prípade, že žena poňala úmysel usmrtiť svoje dieťa už pred samotným pôrodom.⁵²

Tento pohľad je podľa môjho názoru trochu problematický, pretože ak sa žena rozhodne usmrtiť svoje dieťa ešte počas samotného tehotenstva, nezdá sa mi celkom správne posudzovať potom jej jednanie podľa privilegovanej skutkovej podstaty. Hoci aj tu musí nakoniec dôjsť k činu v rozrušení spôsobenom pôrodom, ale predsa len je to rozdiel, keď tu úmysel usmrtiť dieťa bol už skôr. Na druhej strane k vraždám novorodených detí dochádza väčšinou v prípadoch, kedy matka svoje tehotenstvo utajuje pred okolím, vôbec sa nepripravuje na dieťa, nenavštevuje lekára. Dalo by sa teda povedať, že výklad judikatúry vychádza z praxe, kde v takmer všetkých prípadoch môžeme usudzovať, že matka o vražde uvažovala už počas tehotenstva, či dokonca sa na ňu dopredu pripravovala. Preto je nutné pripustiť tento výklad, pretože inak by sa táto skutková podstata dala aplikovať len ťažko.

4.6 Usmrtenie z nedbanlivosti

Novým trestným činom, ktorý máme v trestnom zákonníku v § 143, je usmrtenie z nedbanlivosti. Podľa dôvodovej správy bolo cieľom zvýšiť ochranu života tak, že sa tu upravuje samostatná skutková podstata iba pre spôsobenie smrti z nedbanlivosti, a zároveň sa stanovuje prísnejší trest ako pre nedbanlivostné ťažké ublíženie na zdraví. Ďalej správa zdôvodňuje prečo bol použitý výraz „usmrtenie“, ktorý jednak lepšie vyjadruje, teda aj s prihliadnutím k možnému chápaniu verejnosťou, tú skutočnosť, že smrť nastala v dôsledku nedbanlivosti páchatel'a, a jednak je toto jednanie lepšie odlišiteľné od vraždy aj od ďalších úmyselných trestných činov s obdobným nedbanlivostne spôsobeným následkom.⁵³ Objektom tohto trestného činu je, ako už logicky vyplýva z jeho systematického zaradenia v zvláštnej časti tr. zák., záujem na ochrane ľudského života. Objektívna stránka môže aj v týchto prípadoch spočívať

⁵² rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 13.11.1954 , sp. zn. 2 Tz 105/54

⁵³ Vláda ČR. *Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.)- Část druhá. Zvláštní část, hlava I. Systém ASPI pro Windows. ver. 12+ , akt. 4.3.2012 [cit. 6.3.2012].*

nielen v konaní, ale tiež v nekonaní, pokiaľ sú splnené podmienky § 112 tr. zák. Charakterizovaná je spôsobením smrti, z čoho vyplýva, že sa jedna o poruchový trestný čin a nestačí teda iba ohrozenie života. Subjektom môže byť ktokoľvek. Pri kvalifikovanej skutkovej podstate podľa § 143 odst. 2 tr. zák. však môže byť páchatelom len osoba, ktorá porušila dôležitú povinnosť vyplývajúcu pre ňu z jej zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie alebo uložení jej zákonom. Pre subjektívnu stránku postačuje nedbanlivosť, bez ohľadu na to, či pôjde o nedbanlivosť vedomú alebo nevedomú. Tento trestný čin je jediným typom nedbanlivostného usmrtienia, ktorý sa vyskytuje v I. diely hlavy prvej trestného zákonníku.

V druhom odstavci je upravené, ako okolnosť podmieňujúca použitie vyššej trestnej sadzby, porušenie dôležitej povinnosti vyplývajúcej zo zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie alebo povinnosti uloženej podľa zákona. Dôležitá povinnosť v zmysle tohto ustanovenia je taká povinnosť, ktorej porušenie bude v konkrétnej situácii znamenať zvýšenie nebezpečenstva pre ľudský život. Medzi jednaním, ktorým sa porušuje dôležitá povinnosť, a následkom v podobe smrti musí existovať príčinná súvislosť. Pochopiteľne neexistuje žiadny taxatívny výpočet takýchto povinností, vždy to bude záležať aj na konkrétnych okolnostiach prípadu.⁵⁴ Najtypickejšími sú prípady porušenia dôležitej povinnosti vodičmi motorových vozidiel, ktorí sa pri účasti na premávke na pozemných komunikáciách musia riadiť pravidlami, vyplývajúcimi zo zák. č. 361/2000 Sb., o premávke na pozemných komunikáciách.⁵⁵ Dôležitou povinnosťou, ktorú vodič porušil môže byť výrazné prekročenie najvyššej povolenej rýchlosti v obci alebo vedenie motorového vozidla osobou bez vodičského oprávnenia, ktorá nemá skúsenosti a ide neprimerane rýchlo.⁵⁶

Pri usmrtení z nedbanlivosti máme ešte dve ďalšie kvalifikované skutkové podstaty. Jedna z nich upravuje usmrtenie v dôsledku hrubého porušenie tam vymenovaných právnych predpisov a v druhej je zase usmrtenie najmenej dvoch osôb, teda spôsobenie ťažšieho následku.

⁵⁴ KUCHTA, Josef a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 21.

⁵⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 188.

⁵⁶ uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 20.10.2004, sp. zn. 5 Tdo 1173/2004; rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 16.8.1977, sp. zn. 3 Tz 17/77

4.7 Účasť na samovražde

Samovražda je negatívnym javom, vyskytujúcim sa v spoločnosti od jej počiatkov. Pokus tohto úmyselného spôsobenia smrti sebe samému v súčasnosti nie je trestne postihovaný, hoci v minulosti tomu tak bolo. Trestný zákonník však pozná skutkovú podstatu trestného činu účasti na samovražde, ktorú upravuje v ustanovení § 144. Objektom je rovnako ako u predchádzajúcich trestných činov záujem na ochrane ľudského života. Keďže určité osoby, ako napríklad tehotné ženy, deti či osoby s duševnou poruchou, sú jednoduchšie ovplyvniteľné poskytuje sa im vyššia miera ochrany v odstavcoch 2, 3 § 144.

Zvláštnosťou tohto trestného činu je práve jeho objektívna stránka, ktorá spočíva v tom, že páchatel' iného pohne k samovražde alebo inému k samovražde pomáha. Jednanie páchatel'a má teda podobu návodu alebo pomoci, čo sú formy účasti. Pritom ten, kto sa dopustí tohto trestného činu je postihovaný ako páchatel', samotný samovrah je beztrestný. Tento trestný čin je možné spáchať iba komisívnym jednaním. Pohnutie je možné vykladať podobne ako návod upravený v § 24 odst. 1 písm. b) tr. zák., teda ako jednanie, ktoré je spôsobilé vyvolať u inej osoby rozhodnutie siahnuť si na život, napr. prehováranie, ale i zlé zaobchádzanie s poškodeným, ktorého cieľom je vzbudiť u neho rozhodnutie spáchať samovraždu.⁵⁷ Jednanie spočívajúce v pomoci k samovražde sa tiež vykladá v zmysle pomoci podľa § 24 odst. 1 písm. c) tr. zák. Takže môže ísť o fyzickú pomoc, ako napr. obstaranie nejaké prostriedku k ukončeniu života, či o psychickú pomoc, napr. utvrdenie poškodeného v rozhodnutí spáchať samovraždu. K tomu, aby sa jednalo o dokonaný trestný čin účasti na samovražde je nutné, aby sa poškodený aspoň pokúsil o samovraždu. Ak by sa poškodený nerozhodol, aj napriek jednaniu páchatel'a, ukončiť svoj život, jednalo by sa o pokus tohto trestného činu.⁵⁸ Subjekt u trestného činu účasti na samovražde je všeobecný. Pre subjektívnu stránku sa vyžaduje aspoň nepriamy úmysel.

Ďalej je nutné zdôrazniť, že jednanie páchatel'a, ktorým iného donútil vziať si život

⁵⁷ Súdne rozhodnutie č. 24/86 Sb. rozh. tr., In JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 191. (§ 144)

⁵⁸ KUČHTA, Josef a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 23.

fyzickým násilím či psychickým nátlakom, by sa právne posúdilo ako trestný čin vraždy, prípadne zabitia. Takisto aj v prípade, že by sa jednalo o usmrtenie iného na žiadosť. Ak sa dve osoby dohodnú na vzájomnom úmyselnom usmrtení a jeden z nich druhého naozaj usmrť, pôjde tiež o vraždu alebo zabitie.⁵⁹

4.8 Trestné činy proti zdraviu

Dôležitou spoločenskou hodnotou chránenou trestným právom je tiež ľudské zdravie. Trestný zákonník tak nadväzuje a ďalej konkretizuje úpravu, nachádzajúcu sa v Listine, ktorá sa týka ochrany zdravia. Z hľadiska systematiky trestného zákonníku sú trestné činy proti zdraviu zaradené do druhého dielu hlavy I, teda oddelene od trestných činov chrániacich život. Tento diel obsahuje v paragrafoch 145 až 148 päť rôznych základných skutkových podstát, a síce ťažké ublíženie na zdraví, ublíženie na zdraví, ublíženie na zdraví z ospravedlniteľnej pohnútky, ťažké ublíženie na zdraví z nedbanlivosti a ublíženie na zdraví z nedbanlivosti.

Tieto trestné činy majú mnoho spoločných rysov. Ide o trestné činy poruchové a ich objektom je ľudské zdravie, ktoré býva charakterizované ako normálne telesné i duševné funkcie organizmu. Samozrejme chránený je nielen úplne zdravý človek, ale tiež človek, ktorý trpí nejakou chorou alebo už je zranený. Čo sa týka objektívnej stránky trestných činov proti zdraviu, tá spočíva v spôsobení ublíženia na zdraví. Pritom je nutné pre správnu kvalifikáciu skutku rozlišovať medzi dvomi rôzne závažnými druhmi ublíženia na zdraví, ktoré rozoznáva trestný zákonník. Jedná sa o dva právne pojmy, a síce ťažkú ujmu na zdraví a ublíženie na zdraví, ktorých výklad nájdeme v ustanovení § 122 tr. zák.⁶⁰

Ťažká ujma na zdraví je podľa dikcie ustanovenia § 122 odst. 2 tr. zák. určená hneď dvomi podmienkami, ktoré musia byť kumulatívne splnené. V prvom rade musí ísť o vážnu poruchu zdravia alebo vážne ochorenie. Ďalej musí ujma na zdraví zodpovedať niektorému z prípadov uvedených v príslušnom ustanovení, pričom tento výpočet je taxatívny.

⁵⁹ rozsudok Vrchného súdu v Prahe zo dňa 17.7.1996, sp. zn. 8 To 25/96

⁶⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2.vydání. Praha: Leges, 2009, s. 491-492.

Patrí medzi ne zmrzačenie, čiže chorobný stav, ktorý je trvalý a vyznačuje sa buď funkčnou alebo tvarovou zmenou tela či jeho časti, prípadne stratou niektorej končatiny alebo jej časti.⁶¹ Ďalším typom ťažkej ujmy je strata alebo podstatné zníženie pracovnej spôsobilosti. Musí sa však jednať o stratu alebo podstatné zníženie všeobecnej pracovnej spôsobilosti v dôsledku nejakého trvalého chorobného stavu alebo straty časti tela. Je nutné teda odlišenie tejto všeobecnej pracovnej spôsobilosti od spôsobilosti v určitom konkrétnom či doterajšom zamestnaní, ktorá môže zostať zachovaná a zníži sa práve iba tá všeobecná spôsobilosť. K celkovej strate tejto pracovnej spôsobilosti dochádza len zriedkavo. Oveľa častejšie je jej zníženie, ktoré sa však musí vyznačovať určitým stupňom závažnosti a musí byť trvalé.⁶² Tiež ochromenie údu, teda značne znížená schopnosť alebo až trvalá nespôsobilosť pohybu niektorej z končatín, je formou ťažkej ujmy na zdraví.⁶³ Rovnako i strata alebo oslabenie funkcie zmyslového ústrojenstva, pričom najzávažnejšie je postihnutie zraku a sluchu.

Ďalším prípadom je poškodenie dôležitého orgánu, ktoré môže vyvolať nebezpečenstvo pre život alebo iný dlhšie trvajúci alebo trvalý stav, zodpovedajúci inému druhu ťažkej ujmy. Pri zohyzdení pôjde hlavne o kozmetické chyby, ktoré trvalo menia vzhľad človeka spôsobom, vzbudzujúcim odpor a škaredosť. Často znemožňuje poškodenému riadne uplatnenie v spoločnosti.⁶⁴ Iným prípadom ťažkej ujmy je vyvolanie potratu alebo usmrtenie plodu. Akékoľvek konanie, ktorého následkom by mohlo byť prerušenie tehotenstva skôr ako dôjde k pôrodu, čo i len predčasnemu sa považuje za vyvolanie potratu. Usmrtenie plodu je zase konanie, ktorého následkom je smrť ešte nevypudeného plodu, ktorý musí byť v dobe činu živý a schopný ďalšieho vývoja. Je potrebné ešte zdôrazniť, že k tomuto druhu ťažkej ujmy musí dôjsť z nedbanlivosti, pretože v prípade úmyselného spôsobenia potratu by sa čin posudzoval ako trestný čin nedovoleného prerušenia tehotenstva podľa § 159 alebo § 160 tr. zák. Medzi druhy ťažkej ujmy patria i mučivé útrapy, ktoré charakterizujú mimoriadne,

⁶¹ rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 18.12.1989, sp. zn. 1 Tz 45/89

⁶² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 1173-1174. (§ 122)

⁶³ KUČHTA, Josef a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 26.

⁶⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 494.

vystupňované alebo predlžované telesné či duševné bolesti. Posledným z taxatívneho výpočtu prípadov uvedených v § 122 odst. 2 tr. zák. je dlhšie trvajúca porucha zdravia. Považujeme za ňu vážnu poruchu zdravia alebo vážne ochorenie, ktoré obmedzujú poškodeného v obvyklom spôsobe života najmenej po dobu šiestich týždňov.⁶⁵

Ublíženie na zdraví je ďalším dôležitým pojmom pri trestných činoch proti zdraviu. V zmysle výkladového ustanovenia § 122 odst. 1 tr. zák. sa ním rozumie taký stav, spočívajúci v poruche zdravia alebo iného ochorenia, ktorý porušením normálnych telesných alebo duševných funkcií sťažuje, nielen na krátku dobu obvyklý spôsob života poškodeného a ktorý vyžaduje lekárske ošetrovanie. Podľa ustálenej judikatúry sa za „nielen krátku dobu“ považuje väčšinou sedem dní. Pre posúdenie, či sa bude v konkrétnom prípade jednať o ublíženie na zdraví, je dôležité kritérium i pracovná neschopnosť. Samozrejme nemusí byť vždy kritériom rozhodujúcim. „Pri posudzovaní pojmu ublíženie na zdraví je treba vychádzať zo zhodnotenia všetkých dôležitých okolností, hlavne povahy poruchy, akými príznakmi sa prejavovala, ktorý orgán alebo ktorá funkcia boli narušené, aká bola bolestivosť poranenia a jej intenzita, aké lekárske ošetrovanie si poranenie vyžiadalo a do akej miery porucha zdravia narušila obvyklý spôsob života poškodeného, vrátane toho, či a na akú dobu ho vyradila z pracovného procesu.“⁶⁶

Ako som už spomínala vyššie v prípade ťažkej ujmy na zdraví a ublížení na zdraví sa jedná o právne pojmy. Konečné posúdenie naplnenia týchto znakov bude na súde, ktorý tak učiní na základe znaleckých posudkov a lekárskeho správ, vychádzajúcich zo stavu pred spôsobenou ujmov na zdraví.

4.9 Ťažké ublíženie na zdraví, ublíženie na zdraví a ublíženie na zdraví z ospravedlniteľnej pohnútky

Trestné činy ťažké ublíženie na zdraví, ublíženie na zdraví a ublíženie na zdraví z ospravedlniteľnej pohnútky patria medzi trestné činy proti zdraviu a sú upravené v paragrafoch 145, 146 a 146a tr. zák. Spoločnou charakteristikou pre tieto trestné činy

⁶⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 1176-1177. (§ 122)

⁶⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 495-496.

je, že subjektívna stránka vyžaduje zavinenie vo forme úmyslu, a to aspoň úmyslu nepriameho. Na rozdiel od trestného činu vraždy či zabitia tu však úmysel smeruje, buď k spôsobeniu ťažkej ujmy na zdraví alebo k ublíženiu na zdraví, teda nie k spôsobeniu smrti. Pokiaľ by bol z nedbanlivosti spôsobený ťažší následok, a síce smrť človeka, išlo by pri týchto trestných činoch o okolnosť podmieňujúcu použitie vyššej trestnej sadzby. Subjekt je pri všetkých troch trestných činoch všeobecný. Objektom je pochopiteľne záujem na ochrane ľudského zdravia, pričom predmetom útoku je človek, a to i chorý či zranený. Objektívna stránka môže spočívať v konaní aj v opomenutí v zmysle § 122 tr. zák. Následkom je buď ťažká ujma na zdraví alebo ublíženie na zdraví.

Ublíženie na zdraví z ospravedlniteľnej pohnútky je novou privilegovanou skutkovou podstatou v trestnom zákonníku, ktorá je upravená v § 146a. Koncipovaná je obdobne ako skutková podstata pri zabití podľa ustanovenia § 141 tr. zák. Tohto trestného činu sa dopustí ten, kto inému úmyselne spôsobí ublíženie na zdraví v silnom rozrušení zo strachu, úľaku, zmätku alebo iného ospravedlniteľného hnutia mysle alebo v dôsledku predchádzajúceho zavrhnutiahodného konania poškodeného. Subjektom môže byť teda ktokoľvek, ale musí konať v dôsledku rozrušenia či predchádzajúceho provokujúceho konania poškodeného. Pre právnu kvalifikáciu skutku ako trestného činu ublíženia na zdraví z ospravedlniteľnej pohnútky podľa § 146a tr. zák. je významný tiež záver o tom, či provokujúce správanie poškodeného bolo v určitom pomere k jednaniu páchatel'a alebo či páchatel' už prekročil potrebnú mieru proporcionality.⁶⁷

Okolnosťou podmieňujúcou použitie vyššej trestnej sadzby je pri týchto trestných činoch vždy nedbanlivostné spôsobenie ťažšieho následku, a to buď smrti u všetkých troch činov alebo ťažkej ujmy na zdraví pri dvoch skutkových podstatách ublíženia na zdraví. Ďalšie okolnosti sprísňujúce trestnú sadzbu sú upravené veľmi podobne ako u trestného činu vraždy. Novú okolnosť máme pri trestnom čine ťažkého ublíženia na zdraví v § 145 odst. 2 písm. g) tr. zák. s účinnosťou od 1. januára 2012. Jedná sa o spáchanie činu potom, čo páchatel' spáchal iný zvlášť závažný zločin spojený s úmyselným spôsobením ťažkej ujmy na zdraví alebo smrti či jeho pokus.

⁶⁷ uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 27. 4. 2011, sp.z. 7 Tdo 416/2011-23

4.10 Ťažké ublíženie na zdraví a ublíženie na zdraví z nedbanlivosti

V druhom diely hlavy I. upravujúcej trestné činy proti zdraviu samozrejme nájdeme aj skutkové podstaty, ktoré z hľadiska subjektívnej stránky vyžadujú nedbanlivosť, subjekt je aj tu obecný. Chráneným objektom je ľudské zdravie a objektívna stránka je charakterizovaná spôsobeným následkom v podobe ťažkej ujmy na zdraví alebo ublíženia na zdraví. Podľa dôvodovej správy je v novom trestnom zákonníku lepšie odstupňovaná trestnosť páchatel'a jednak podľa následku a jednak podľa miery zavinenia. Dôvodom pre vyššiu trestnosť je pri týchto skutkových podstatách porušenie dôležitej povinnosti vyplývajúcej z povolania, postavenia alebo funkcie či uložení podľa zákona, a tiež i hrubé porušenie predpisov o ochrane životného prostredia alebo predpisov o bezpečnosti práce alebo dopravy či hygienické predpisy. Cieľom tejto úpravy je postihovať neohľaduplných vodičov dopravných prostriedkov a tiež aj páchatel'ov z rôznych iných oblastí, porušujúcich povinnosti aj predpisy.⁶⁸

Porušením dôležitej povinnosti v zmysle týchto ustanovení je porušenie takej povinnosti, ktorá má v danej situácii za následok nebezpečenstvo pre ľudské zdravie.⁶⁹ Častými prípadmi naplnenia týchto skutkových podstat sú práve trestné činy spáchané v doprave, ku ktorým dochádza porušením pravidiel premávky na pozemných komunikáciách, upravených zákonom č. 56/2001 Sb., ako i ďalšími predpismi z tejto oblasti.

V posledných rokoch zaznamenávame nárast prípadov ublíženia na zdraví spôsobeného zdravotníkymi pracovníkmi. Väčšina z nich môže byť kvalifikovaná ako trestný čin ublíženia na zdraví z nedbanlivosti či ako trestný čin ťažkého ublíženia na zdraví z nedbanlivosti. Samozrejme nie sú vylúčené ani prípady usmrtenia z nedbanlivosti spôsobené zdravotníkymi pracovníkmi. Trestné konanie v týchto prípadoch má svoje špecifiká. Významnú úlohu v ňom zohrávajú najmä znalecké posudky, ktoré by mali byť podkladom pre posúdenie, či sa lekár, prípadne iný zdravotnícky pracovník nedopustil pri svojom postupe z nedbanlivosti nejakého

⁶⁸ Vláda ČR. *Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.)- Část druhá. Zvláštní část, hlava I.* Systém ASPI pro Windows. ver. 12+ , akt. 4.3.2012 [cit. 6.3.2012].

⁶⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář.* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1395. (§ 147)

pochybenia, ktoré malo za následok ujmu na zdraví poškodeného.⁷⁰

Ak by lekár pri výkone služby neposkytol osobe, ktorá je v nebezpečenstve smrti alebo javí známky vážnej poruchy zdravia, potrebnú pomoc a v dôsledku toho by zavinene vznikli následky na živote alebo zdraví poškodeného, bol by tento páchatel' trestne zodpovedný v závislosti na forme zavinenia podľa ustanovení o poruchových trestných činoch proti životu a zdraviu.⁷¹

4.11 Trestné činy ohrozujúce život a zdravie

Tretí diel I. hlavy zvláštnej časti trestného zákonníku je venovaný trestným činom ohrozujúcim život a zdravie. Obsahuje deväť skutkových podstát upravených v ustanoveniach § 149 až § 158 trestného zákonníku. Radíme sem nasledovné trestné činy: mučenie a iné neľudské a kruté zaobchádzanie, neposkytnutie pomoci, neposkytnutie pomoci vodičom dopravného prostriedku, šírenie nákazlivej ľudskej choroby, šírenie nákazlivej ľudskej choroby z nedbanlivosti, ohrozenie pohlavnou chorobou, ohrozovanie zdravia závadnými potravinami a inými predmetmi, ohrozovanie zdravia závadnými potravinami a inými predmetmi z nedbanlivosti a ruvačka. Predtým boli tieto trestné činy, s výnimkou trestného činu ruvačky, zaradené v rôznych hlavách trestného zákona.

Spoločné pre tieto trestné činy je, že chránia život a zdravie individuálne neurčených osôb. Ako už vyplýva z ich názvu, chráneným záujmom je pri nich život i zdravie človeka. Zvláštnosťou je ich povaha, ako trestných činov ohrozovacích, pretože k tomu, aby boli dokonané stačí iba ohrozenie života či zdravia a následkom je teda vyvolanie nebezpečenstva, ktoré reálne hrozí. Nachádzame tu trestné činy, ktoré vyžadujú zavinenie vo forme úmyslu, ale aj trestné činy, kde postačuje nedbanlivosť.

Trestný čin mučenia a iného neľudského a krutého zaobchádzania sa líši od ostatných trestných činov upravených v tomto diely svojím objektom, pretože ním je okrem života a zdravia i nedotknuteľnosť osoby, jej dôstojnosť, ako aj záujem rešpektovaní základných ľudských práv a slobôd pri výkone právomoci orgánu štátnej

⁷⁰ K tomu zrov.: SOKOL, Tomáš. Ublížení na zdraví způsobené zdravotnickými pracovníky. *Právní rádce*, 2005, č. 11, s. 45.

⁷¹ rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 18.9.1997, sp. zn. 2 Tzn 72/97

správy, územnej samosprávy, súdu alebo iného orgánu verejnej moci.⁷² Skutková podstata je špecifická tiež tým, že je súčasťou úpravy v trestnom zákonníku aj z dôvodu medzinárodných záväzkov, ktoré vyplývajú pre Českú republiku z Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu či trestaniu.

4.12 Neposkytnutie pomoci, neposkytnutie pomoci vodičom dopravného prostriedku

Podľa dôvodovej správy vyplýva z princípu humanizmu, aby človek poskytol pomoc inému človeku, ktorý je v nebezpečenstve smrti alebo javí iné závažné poruchy zdravia. Trestné činy neposkytnutie pomoci a neposkytnutie pomoci vodičom dopravného prostriedku sú upravené v paragrafoch 150 a 151 tr. zák. Individuálnym objektom sú hodnoty, život a ľudské zdravie. Zvláštnym znakom, ktorým sa tieto trestné činy vyznačujú je, že sa jedná o pravé omisívne delikty. To znamená, že objektívna stránka môže byť naplnená len omisívnou formou konania, a to neposkytnutím potrebnej pomoci.⁷³

Trestný čin neposkytnutia pomoci podľa § 150 tr. zák. obsahuje dve samostatné skutkové podstaty, pričom medzi nimi existuje vzťah špeciality. V prvom odstavci sa jedná o porušenie všeobecnej povinnosti, čo je nutné odlišovať od zvláštnej povinnosti v zmysle ustanovenia § 112 tr. zák. Ak páchatel' poruší túto všeobecnú povinnosť, nebude zodpovedný za následok, ktorý je takto spôsobený. V prípade, že došlo kvôli neposkytnutiu pomoci k smrti alebo zhoršeniu zdravotného stavu ohrozenej osoby, bol by páchatel' trestne zodpovedný za poruchové trestné činy proti životu a zdraviu, ak by mal zvláštnu povinnosť konať podľa § 112 tr. zák. a túto svoju povinnosť opomenul, a zároveň by bol následok krytý niektorou formou zavinenia. V druhom odstavci vyplýva povinnosť poskytnúť pomoc z povahy páchatel'ovho zamestnania, avšak nemusí byť úplne totožná so zvláštnou povinnosťou konať v zmysle už spomínaného ustanovenia § 112 tr. zák.⁷⁴

⁷² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 500.

⁷³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 502.

⁷⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 203. (§ 150)

Takisto z rozhodnutia Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 21.9.1999, sp. zn. 8 Tz 119/99 vyplýva, že skutková podstata trestného činu neposkytnutia pomoci podľa § 150 ods. 1 tr. zák. iba doplňuje ochranu života a zdravia, ktorú poskytujú týmto záujmom skutkové podstaty poruchových trestných činov proti životu a zdraviu obsiahnutých v prvej hlave trestného zákonníku a páchatel' teda nezodpovedá za prípadný následok na živote a zdraví, pokiaľ nemal zvláštnu povinnosť pomoc poskytnúť.

Páchatel' pri týchto trestných činoch nesie zodpovednosť za to, že neposkytol osobe, ktorá javí známky vážnej poruchy zdravia alebo vážneho ochorenia potrebnú pomoc. Za potrebnú pomoc sa považuje hlavne taká pomoc, ktorá je nutná k odvráteniu alebo zníženiu nebezpečenstva smrti ohrozeného. Akú pomoc treba poskytnúť, bude vždy záležať na okolnostiach daného prípadu, na charaktere zranení poškodeného a tiež na možnostiach páchatel'a. Pomoc sa poskytuje osobe, ktorá javí známky vážnej poruchy zdravia alebo iného vážneho ochorenia.⁷⁵

Páchatel'om pri trestnom čine neposkytnutia pomoci podľa ustanovenia § 150 odst. 1 tr. zák. môže byť ktokoľvek, kto v konkrétnom prípade mohol ohrozenému pomoc poskytnúť. Táto povinnosť odpadá jedine za predpokladu, že by tak nemohol učiniť bez nebezpečenstva pre seba alebo pre iného, čím sa však nemyslí nebezpečenstvo trestného stíhania. Naproti tomu v druhom odstavci máme špeciálny subjekt. Páchatel'om je v tomto prípade ten, kto neposkytol pomoc, hoci bol k tomu podľa povahy svojho povolania povinný. Typicky pôjde o lekárov, zdravotné sestry, hasičov, členov horskej služby atď. Ďalší rozdiel spočíva v tom, že tieto osoby sa nemôžu zbaviť trestnej zodpovednosti s poukazom na to, že nemohli poskytnúť pomoc bez nebezpečenstva pre seba alebo pre iného. Spoločná pre obe skutkové podstaty obsiahnuté v ustanovení § 150 tr. zák. je subjektívna stránka, ktorá vyžaduje zavinenie vo forme úmyslu aspoň nepriameho. Trestný čin sa považuje za dokonaný, pokiaľ páchatel' nezačne okamžite s poskytovaním pomoci. Naopak dokonaným trestným činom nie je, ak ohrozená osoba nebola vôbec poranená alebo bola už mŕtva. Pokiaľ by však povinný z miesta odišiel bez toho, aby sa o stave poškodeného presvedčil, jednalo

⁷⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1422. (§ 150)

by sa o pokus trestného činu neposkytnutia pomoci.⁷⁶

S problematikou neposkytnutia pomoci súvisia tiež tzv. skôr vyslovené priania a pokyny do not resuscitate. Tieto pojmy sa vzťahujú predovšetkým k § 150 odst. 2 tr. zák., ktorý upravuje neposkytnutie pomoci osobou, ktorá je k tomu povinná podľa povahy svojho zamestnania, konkrétne pôjde predovšetkým o zdravotníckych pracovníkov. Anglickým výrazom do not resuscitate sa rozumie postup, kedy sa pri zástave krvného obehu pacienta zámerne nezačína resuscitácia, a to či už z dôvodu predošlého rozhodnutia pacienta alebo jeho ošetrojúceho lekára. Prostredníctvom skôr vysloveného priania je pacientovi umožnené rozhodnúť o svojej liečbe i do budúcnosti. Tento inštitút je upravený v článku 9 Dohovoru o ľudských právach a biomedicíne č. 96/2001 Sb. m. s., pričom však má byť podľa tejto medzinárodnej zmluvy braný na skôr vyslovené prianie pacienta zreteľ. Bližšie podmienky sa v českej úprave doteraz nevyskytovali. To sa zmenilo prijatím z. č. 372/2011 Sb., o zdravotných službách a podmienkach ich poskytovania, ktorý nadobudne účinnosť 1. apríla 2012. Zákon vo svojom ustanovení § 36 upravuje podrobnejšie predpoklady, za ktorých môže pacient urobiť skôr vyslovené prianie, jeho formu, ako i prípady, kedy nie je nutné či dokonca možné takéto prianie pacienta rešpektovať.

Ak by lekár úmyselne nezačínal resuscitáciu, čiže neposkytol by pacientovi potrebnú pomoc, bol by trestne zodpovedný podľa § 150 odst. 2 tr. zák. Dokonca, ak by v súvislosti s neposkytnutím pomoci došlo u pacienta k ujme na zdraví alebo smrti, zodpovedal by lekár za niektorý z poruchových trestných činov proti životu a zdraviu. Avšak v prípade, že lekár nezačínal resuscitáciu z dôvodu rešpektovania skôr vysloveného priania pacienta, bol by beztrestný. Samozrejme toto by platilo za predpokladu, že skôr vyslovené prianie spĺňa podmienky, ktoré stanoví zákon o zdravotných službách. Táto úprava má smerovať k posilneniu právnej ochrany pacientov a ich práva na sebaurčenie a autonómiu, aby mohli sami rozhodovať o svojej liečbe. Na druhej strane má byť však posilnená i právna istota zdravotníckych pracovníkov.⁷⁷

⁷⁶ KUČHTA, Josef a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část. 1.* vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 38 a 40.

⁷⁷ PETERKOVÁ, Helena. Pokyny Do Not Resuscitate a problematika neposkytnutí pomoci. *Trestní právo*, 2009, roč. 14, č. 9, s. 3 a 16.

Špeciálnym trestným činom voči obidvom skutkovým podstatám ustanovenia § 150 tr. zák. je neposkytnutie pomoci vodičom dopravného prostriedku. Od všeobecnej úpravy neposkytnutia pomoci sa líši viacerými znakmi. V prvom rade ide o pôvod nebezpečenstva, ktoré sa má odvrátiť, pretože pri tomto trestnom čine vzniklo pri dopravnej nehode. S tým súvisí aj zúžený okruh páchatel'ov, ktorými môžu byť iba vodiči dopravného prostriedku, ktorí mali na nehode účasť. Pritom môže ísť o vodiča každého dopravného prostriedku, nielen o vodiča motorového vozidla. V neposlednom rade je odlišná povaha nebezpečenstva hroziaceho životu alebo zdraviu poškodeného, ktoré môže spočívať v akejkol'vek ujme na zdraví, ktorá vyžaduje poskytnutie pomoci. Účastníkom dopravnej nehody je každý, kto sa svojím jednaním podieľal na vzniku alebo priebehu dopravnej nehody. Nie je podstatné, či nehodu zaviniť, ale to, že k nej objektívne prispel.⁷⁸ Takisto pri tomto trestnom čine nemusí pomoc poskytnúť, ak by tým vystavil nebezpečenstvu seba alebo iného.

4.13 Šírenie nákazlivej ľudskej choroby

Trestný čin šírenia nákazlivej ľudskej choroby nachádzame v ustanoveniach § 152 a § 153 tr. zák., pričom tieto skutkové podstaty sa odlišujú svojou subjektívnou stránkou. Prvá z nich totiž vyžaduje úmyselnú formu zavinenia a pri druhej postačí i nevedomá nedbanlivosť. Ostatné znaky s výnimkou trestnej sadzby sú zhodné.

Subjekt týchto trestných činov je všeobecný. Objektom je pochopiteľne aj tu život a zdravie a ich ochrana pred nákazlivými ľudskými chorobami. Objektívna stránka je charakterizovaná spôsobením alebo zvýšením nebezpečenstva zavlečenia alebo rozšírenia nákazlivej choroby u ľudí. Keďže sa nejedná o poruchové trestné činy, k zavlečeniu alebo rozšíreniu nákazlivej choroby nemusí dôjsť, stačí že to bezprostredne hrozí. „Zavlečením sa rozumie vyvolanie nebezpečenstva vzniku hromadnej infekcie na mieste, kde sa doposiaľ nevyskytovala, zatiaľ čo rozšírením sa rozumie vznik epidémie tam, kde sa choroba síce vyskytovala, ale nie v epidemickom meradle.“⁷⁹

Spoločné ustanovenie § 154 tr. zák. hovorí, že vláda svojím nariadením stanoví, čo

⁷⁸ VANTUCH, Pavel. K trestným činom proti životu a zdraviu v novom trestnom zákonníku. *Právni rádce*, 2010, č. 6, Príloha, s. XIV.

⁷⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 507.

sa považuje za nákazlivú ľudskú chorobu. Je ním nariadenie vlády č. 453/ 2009 Sb., účinné od 1. januára 2010. Podľa neho sa medzi nákazlivé ľudské choroby radí aj AIDS, vrátane nosičstva víru HIV. Toto ochorenie nepatrí teda medzi pohlavné choroby, ohrozenie ktorými je trestné podľa § 155 tr. zák., upravujúceho trestný čin ohrozenia pohlavnou chorobou. Z judikatúry vyplýva, že páchatel', ktorý vie, že je tzv. HIV pozitívny a napriek tomu nerešpektuje pri pohlavnom styku predpísané bezpečnostné opatrenia, hlavne pri ňom nepoužíva ochranné prostriedky, môže naplniť znaky skutkovej podstaty trestného činu šírenia nákazlivej ľudskej choroby.⁸⁰

Dr. Mitróhner však vo svojom článku vyslovuje radikálnejší názor k tejto problematike. Vychádza z toho, že ani s použitím ochranných prostriedkov, ako je napríklad prezervatív, nie je vylúčené jeho zlyhanie, a teda osoba vedomá si svojho ochorenia HIV/AIDS pri realizácii každého pohlavného styku z nedbanlivosti zvyšuje nebezpečenstvo rozšírenia nákazlivej choroby u ľudí a je páchatel'om tohto trestného činu. Autor to uzatvára myšlienkou, že jediná výnimka, kedy by sa osoba HIV/AIDS pozitívna nemohla dopustiť trestného činu šírenia nákazlivej ľudskej choroby z nedbanlivosti, by bola pri pohlavnom styku s osobou s rovnakým ochorením, pretože tu by už nedochádzalo k ohrozeniu nikoho.⁸¹ Ja osobne s týmto názorom autora nesúhlasím, pretože jeho argument, že ochranný prostriedok môže zlyhať, by sme tak mohli použiť aj u iných nákazlivých ľudských chorôb, ktoré si takisto vyžadujú od nimi postihnutých osôb, aby dodržiavali určité bezpečnostné opatrenia, ktorými sa má predchádzať šíreniu nákazy a domnievam sa, že tiež tieto opatrenia nemusia byť vždy stopercentné. Takýmto prístupom by sme mohli dospieť k nežiaducemu výkladu zákona.

Obidva trestné činy obsahujú tiež kvalifikované skutkové podstaty. Medzi okolnosťami podmieňujúcimi použitie vyššej trestnej sadzby je napr. spáchanie činu za stavu ohrozenia štátu alebo za vojnového stavu, za živelnej pohromy, spáchanie porušením dôležitej povinnosti vyplývajúcej zo zamestnania, postavenia či funkcie, spáchanie ťažšieho následku na živote alebo zdraví.

⁸⁰ uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 15.9.2005, sp. zn. 8 Tdo 1172/2005

⁸¹ MITLÓHNER, Miroslav. Šíření nakažlivé lidské nemoci podle § 152, 153 trestního zákoníku. *Zdravotnictví a právo*, 2011, č. 1, s. 26.

4.14 Trestné činy proti tehotenstvu ženy

Medzi trestné činy proti životu a zdraviu sa radia trestné činy proti tehotenstvu ženy obsiahnuté v 4. diely prvej hlavy tr. zák. v ustanoveniach § 159 až §162. Jedná sa o štyri trestné činy: nedovolené prerušenie tehotenstva bez súhlasu tehotnej ženy, nedovolené prerušenie tehotenstva so súhlasom tehotnej ženy, pomoc tehotnej žene k umelému prerušeniu tehotenstva, zvädzanie tehotnej ženy k umelému prerušeniu tehotenstva. Majú spoločný objekt, ktorým je jednak ochrana začínajúceho ľudského života, jednak ochrana života a zdravia matky. Vyplýva to tiež z dôvodovej správy k trestnému zákonníku, ktorá uvádza, že potrat je jav sociálne patologický, pretože znamená smrť kľúčiaceho života a ohrozenie zdravia tehotnej ženy. Úprava nadväzuje na zákon č. 66/1986 Sb., o umelom prerušení tehotenstva a prevádzaciu vyhlášku č. 75/1986 Sb., ktorá stanoví prípustný spôsob umelého prerušenia tehotenstva na žiadosť tehotnej ženy alebo zo zdravotných dôvodov. Podľa dôvodovej správy pripustenie legálneho prerušenia tehotenstva nie je v rozpore s medzinárodnými zmluvami chrániacimi ľudské práva ani s Dohovorom o právach dieťaťa č. 104/1991 Sb. Rovnako ani z čl. 6 odst. 1 Listiny nie je možné dovodiť neprípustnosť legálnych potratov.⁸²

Páchateľom týchto trestných činov môže byť ktokoľvek, jedná sa teda o všeobecný subjekt. Je však dôležité podotknúť, že podľa spoločného ustanovenia § 163 tr. zák. je tehotná žena beztrestná, a to či už svoje tehotenstvo sama prerušila alebo o to niekoho požiadala či to niekomu dovolila. Za predmet útoku býva považovaný plod do začiatku pôrodu. Subjektívna stránka vyžaduje úmysel.

Nedovolené prerušenie tehotenstva bez súhlasu tehotnej ženy, upravený v § 159 tr. zák., postihuje prípady kedy dôjde k usmrteniu plodu proti vôli matky nejakým násilným konaním zo strany páchatel'a, pričom toto nie je v zákone bližšie vymedzené. „Dokonaním trestného činu je usmrtenie ľudského plodu alebo vyvolanie predčasného pôrodu, ak smeruje k usmrteniu ľudského plodu. Nepodstatné teda je, či plod zahynie v tele matky alebo zomrie živo narodené dieťa ihneď po pôrode ako dôsledok

⁸² Vláda ČR. *Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.)- Část druhá. Zvláštní část, hlava I. Systém ASPI pro Windows. ver. 12+ , akt. 4.3.2012 [cit. 6.3.2012].*

nedostatočného dozretia alebo vnútromaternicového zranenia.⁸³

Ustanovenie § 160 tr. zák. obsahuje trestný čin nedovoleného prerušenia tehotenstva so súhlasom tehotnej ženy. Pôjde o prerušenie tehotenstva spôsobom, ktorý nie je v súlade s úpravou v zákone o umelom prerušení tehotenstva.⁸⁴

Keďže tehotná žena nie je sama trestne zodpovedná za prerušenie svojho tehotenstva, vyskytujú sa v trestnom zákonníku v ustanoveniach § 161 a 162 trestné činy, ktoré sú svojou povahou návodom a pomocou, teda formami účasti na trestných činoch. Ide o skutkovú podstatu pomoci tehotnej žene k umelému prerušeniu tehotenstva a zvädzania tehotnej ženy k umelému prerušeniu tehotenstva.

Medzi okolnosti podmieňujúce použitie vyššej trestnej sadzby pri týchto trestných činoch radíme napr. spáchanie činu na žene mladšej ako 18 rokov, spôsobenie ťažšieho následku či spáchanie činu zneužívaním tiesne alebo závislosti tehotnej ženy.

4.15 Trestné činy súvisiace s neoprávneným nakladaním s ľudskými tkanivami a orgánmi, ľudským embryom a ľudským genómom

Úprava týchto trestných činov obsiahnutých v 5. diely prvej hlavy tr. zák., ako uvádza dôvodová správa, nadväzuje na medzinárodný Dohovor o ľudských právach a biomedicíne (č. 96/2001 Sb. m. s.) a Dodatkový protokol k Dohovoru o ľudských právach a biomedicíne o zákaze klonovania ľudských bytostí (č. 97/2001 Sb. m. s.) a tiež na vnútroštátnu úpravu v zákone č. 285/2002 Sb., o darovaní, odberoch a transplantáciách tkanív a orgánov a o zmene niektorých zákonov (transplantačný zákon). Rovnako v rámci EÚ sa pripravuje rámcové rozhodnutie, ktoré by sa malo týkať obchodovania s ľudskými orgánmi a tkanivami. Dôvodová správa ďalej dodáva, že z týchto dokumentov vyplýva nutnosť náležite trestnoprávne postihovať neoprávnené odoberanie tkanív, buniek a orgánov z tela živého človeka, kedy sa javí doterajší prístup postihu v rámci všeobecných skutkových podstat proti životu a zdraviu ako nevhodný

⁸³ KÚHN, Zdeněk. *Ochrana lidského plodu v trestním právu. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky, sv. 57*. Praha: Institut pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 1998, s. 25.

⁸⁴ § 4, 5 zákona č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, v znení neskorších predpisov; § 2 vyhl. č. 75/1986 Sb., kterou se provádí zákon České národní rady č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, v znení neskorších predpisov.

a nedostatočne účinný, obzvlášť ak by bol páchaný v rámci organizovanej skupiny.⁸⁵

V preambule k Dohovoru o ľudských právach a biomedicíne sa mimo iné uvádza, že zmluvné strany si uvedomujú zrýchľujúci sa vývoj biomedicíny a medicíny a hlavne sú si vedomé, že ich zneužitie môže viesť k činom ohrozujúcim ľudskú dôstojnosť. Môžeme to považovať za základ pre trestnoprávne úpravu v tejto oblasti, ktorá by mala postihovať práve činy spočívajúce v zneužití biológie a medicíny. Takisto preambula Dodatkového protokolu k Dohovoru o ľudských právach a biomedicíne hovorí o zneužití biológie a medicíny v súvislosti s vytváraním geneticky zhodných ľudských bytostí, čo je v rozpore s ľudskou dôstojnosťou.

V piatom dieľy I. hlavy tr. zák. teda rozoznávame štyri trestné činy so všeobecným subjektom: neoprávnené odobranie tkanív a orgánov (§ 164), nedovolené nakladanie s tkanivami a orgánmi (§ 165), odber tkaniva, orgánu a prevedenie transplantácie za úplatu (§166) a nedovolené nakladanie s ľudským embryom a ľudským genómom (§167).

V prípade trestných činov neoprávneného odobrania tkanív a orgánov a nedovoleného nakladania s tkanivami a orgánmi je objektom záujem na riadnom vykonaní odberu tkanív, buniek alebo orgánov z tela buď živého (§ 164 odst. 1 tr. zák.) alebo mŕtveho človeka (§165 odst. 1 tr. zák.). U oboch je tu tiež záujem na riadnom nakladaní s odobranými tkanivami, bunkami a ľudskými orgánmi. Keďže v skutkovej podstate neoprávneného odoberania tkanív a orgánov je predmetom útoku živý človek, chráneným objektom je i jeho život a zdravie.⁸⁶

Obidva trestné činy obsahujú až dve základné skutkové podstaty. Prvá z nich spočíva v prevedení odberu tkaniva, bunky alebo orgánu v rozpore s iným právnym predpisom. Odlišné je to, či ide o odber z tela živého alebo mŕtveho človeka. Druhá základná skutková podstata súvisí s neoprávneným nakladaním s ľudskými tkanivami, bunkami alebo orgánmi. Pri trestnom čine podľa § 165 tr. zák. je tam navyše úmysel obohatiť tým nakladaním seba alebo iného. Trestný zákonník demonštratívne vymenováva ako spôsoby nedovoleného nakladania, napr. opatrenie, sprostredkovanie, ponúknutie, dovezenie, vyvezenie alebo iné nakladanie s odobranými ľudskými

⁸⁵ Vláda ČR. *Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.) - Část druhá. Zvláštní část, hlava I. Systém ASPI pro Windows. ver. 12+ , akt. 4.3.2012 [cit. 6.3.2012].*

⁸⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. 2.vydání. Praha: Leges, 2010, s. 516.

tkanivami, bunkami a orgánmi.

Právnymi predpismi o ktorých sa v týchto skutkových podstatách hovorí sú zákon č. 285/2002 Sb., transplantačný zákon a zákon č. 296/2008 Sb., o ľudských tkanivách a bunkách. Transplantačný zákon definuje dôležité pojmy ako tkanivo, orgán a vymedzuje podmienky, za ktorých je možné odobrať tkanivo a orgán od žijúceho i mŕtveho darcu.

Trestný čin odberu tkaniva, orgánu a prevedenie transplantácie za úplatu je nový v trestnom zákonníku. Bol zavedený do súčasného trestnoprávneho predpisu v návaznosti na čl. 21 Dohovoru o ľudských právach a biomedicíne, ktorý stanoví že ľudské telo a jeho časti nesmú byť zdrojom finančného prospechu. Zákaz finančného prospechu obsahuje aj § 28 transplantačného zákona. Chráneným záujmom je pri tomto trestnom čine predovšetkým život a zdravie človeka, ale môžeme povedať, že aj záujem na správnom výkone odberu orgánu a riadnej transplantácií.

Posledným z trestných činov 5. dielu I. hlavy zvláštnej časti tr. zák. je nedovolené nakladanie s ľudským embryom a ľudským genómom. Takisto v tomto prípade zákonodarca vychádzal z úpravy, ktorá existuje na medzinárodnej úrovni a z ktorej plynú pre Českú republiku určité medzinárodné záväzky. Článok 18 Dohovoru o ľudských právach a biomedicíne stanoví zákaz vytvárať ľudské embryá pre výskumné účely a ak zákon umožňuje robiť výskum na embryách in vitro, musí byť zákonom zaistená adekvátna ochrana embrya. V článku 13 sa zase hovorí o zásahoch smerujúcich k zmene ľudského genómu, ktoré je možné robiť iba pre preventívne, diagnostické alebo liečebné účely a len vtedy, ak nie je jeho cieľom zmena genómu niektorého z potomkov. Podľa čl. 1 Dodatkového protokolu sa považuje za neprípustný každý zákrok, ktorého účelom by bolo vytvoriť ľudskú bytosť, geneticky zhodnú s inou ľudskou bytosťou živou či mŕtvou. Základná skutková podstata tohto trestného činu popisuje viaceré spôsoby neoprávneného nakladania s ľudským embryom a ľudským zárodkom, pričom toto nakladanie bude v rozpore s ustanoveniami zákona č. 227/2006 Sb., o výskume na ľudských embryonálnych kmeňových bunkách a súvisiacich činnostiach a o zmene niektorých zákonov.

5 Komparácia

5.1 Porovnanie súčasnej a predchádzajúcej úpravy

Zákon č. 40/2009 Sb., trestný zákonník, v platnom znení nahradil starší právny predpis, ktorý obsahoval úpravu trestného práva hmotného a ktorým bol z. č. 140/1961 Sb., trestný zákon, v znení neskorších predpisov. Zvláštna časť nového trestného zákonníku zaznamenala výraznú zmenu najmä vo svojej systematike. Súčasných 13 hláv a ich radenie oveľa lepšie zodpovedá prioritám dnešnej spoločnosti, ktorá má predovšetkým záujem na garantovaní základných práv a slobôd ľudí, vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv ako i z úpravy na ústavnej úrovni. Zatiaľ čo predchádzajúci trestný zákon upravoval trestné činy proti životu a zdraviu až v siedmej hlave zvláštnej časti, terajší ich s ohľadom na dôležitosť hodnôt, akými sú ľudský život a zdravie, zaradil hneď do hlavy prvej.

Predošlá úprava radila medzi trestné činy proti životu a zdraviu iba 12 skutkových podstát. V novom trestnom zákonníku sa ich počet zvýšil na 27 skutkových podstát, pričom niektoré sem boli zákonodarcom presunuté z iných hláv. Vyskytujú sa tu tiež nové skutkové podstaty. Odlišnosťou novej úpravy je takisto rozčlenenie príslušnej hlavy na päť dielov. Predtým boli tieto trestné činy upravené v ustanoveniach § 219 až 230 trestného zákona bez akéhokoľvek členenia VII. hlavy na samostatné diely.

Nový trestný zákonník priniesol rozšírenie, čo sa týka foriem usmrtenia. Pochopiteľne prevzal tradičný trestný čin vraždy, ktorý však zaznamenal celkom zásadnú zmenu, odôvodnenú potrebou diferencovanejšej skutkovej podstaty pre úmyselné usmrtenie. Preto v súčasnej úprave rozlišujeme vraždu prostú podľa § 140 odst. 1 tr. zák. a vraždu spáchanú s rozmyslom a po predchádzajúcom uvážení podľa § 140 odst. 2 tr. zák. Pri kvalifikovanej skutkovej podstate podľa tretieho odstavca sa rozšíril zoznam okolností podmieňujúcich použitie vyššej trestnej sadzby o čin spáchaný na svedkovi, znalcovi alebo tlmočníkovi v súvislosti s výkonom ich povinností a tiež na zdravotníckom pracovníkovi pri výkone zdravotníckeho povolania. Došlo k sprísneniu trestných sadzieb u základnej i kvalifikovaných skutkových podstát. Z predchádzajúceho trestného zákona bol prebraný trestný čin vraždy novorodeného

dieťa a matkou, pretože sa už rokmi v praxi osvedčil. Siedmu hlavu trestného zákona uzatváral trestný čin účasti na samovražde v § 230, ktorý nedoznal výraznejších zmien. Akurát namiesto jednej kvalifikovanej skutkovej podstaty máme v súčasnosti dve podľa čoho je aj príslušne odstupňovaná trestná sadzba.

Novými formami usmrtienia v trestnom zákonníku teda sú trestné činy zabitia (§ 141) a usmrtienia z nedbanlivosti (§ 143). Zabitie je privilegovaná skutková podstata k vražde. Ekvivalent sa v starej úprave nevyskytoval vôbec. Potreba upraviť takýto čin vyvstala z nevyhnutnosti odlišovať rôzne typovo spoločensky škodlivé formy usmrtienia. Trestné činy proti životu doplnila i skutková podstata trestného činu usmrtienia z nedbanlivosti, ktorá sa vyčlenila z § 224 predošlého trestného zákona, upravujúceho jednak nedbanlivostné spôsobenie ťažkej ujmy na zdraví, jednak spôsobenie smrti z nedbanlivosti. Cieľom bolo zvýšiť ochranu života.

Trestné činy, ktorých objektom je záujem na ochrane zdravia patria už medzi klasické skutkové podstaty, nevyžadovali preto výraznejšie zmeny. Obe úpravy obsahujú skutkové podstaty, upravujúce ťažkú ujmu na zdraví a ublíženie na zdraví, rovnako ako ich nedbanlivostné varianty. Pri trestnom čine ťažkého ublíženia na zdraví v novom trestnom zákonníku (§ 145) sa rozšíril okruh okolností podmieňujúcich použitie vyššej trestnej sadzby. Podobne je tomu aj u trestného činu ublíženia na zdraví (§146). Pri oboch nájdeme vyššie trestné sadzby.

Trestný čin ťažkého ublíženia na zdraví z nedbanlivosti podľa ustanovenia § 147 tr. zák. sa takmer zhoduje s ustanovením § 224 v starom trestnom zákone. Zmena spočíva, ako som spomínala už vyššie, najmä v tom, že sa z neho vyčlenila nová skutková podstata postihujúca nedbanlivostné spôsobenie smrti. Pri ublížení na zdraví z nedbanlivosti je nový druhý odstavec § 148 tr. zák., ktorý postihuje páchatel'a, spôsobiaceho ublíženie na zdraví z nedbanlivosti tým, že hrubo poruší napr. zákony o ochrane životného prostredia či zákony o bezpečnosti dopravy. Úplne novým je trestný čin ublíženia na zdraví z ospravedliteľnej pohnútky v § 146a tr. zák., ktorý obsahuje dve základné privilegované skutkové podstaty vo vzťahu k trestným činom ublíženia na zdraví a ťažkého ublíženia na zdraví. Pre úplnosť je treba dodať, že starý trestný zákon obsahoval výkladové ustanovenie len pre ťažkú ujmu na zdraví, a to vo svojom § 89 odst. 7. Aktuálny trestný zákonník nám v ustanovení § 122 odst. 1 podáva tiež legálnu definíciu ublíženia na zdraví.

Ďalšie trestné činy, ktoré sa nachádzali v siedmej hlave zvláštnej časti starého trestného zákona v § 227 až 229, tvoria v novej trestnoprávnej úprave 4. diel príslušnej hlavy. Jedná sa o trestné činy, ktoré smerujú proti tehotenstvu ženy. „Oproti predchádzajúcej úprave došlo k rozšíreniu a spresneniu skutkových podstát, ktoré sú formulované tak, aby vyjadrovali odstupňovanie ochrany z hľadiska chráneného záujmu na počínajúcom ľudskom živote, a to prostredníctvom ochrany tehotenstva ženy proti akýmkoľvek zásahom voči nej smerujúcim k nelegálnemu prerušeniu tehotenstva.“⁸⁷

Tretí diel nového trestného zákonníku sa vyznačuje tým, že okrem trestných činov ruvačky a ohrozovania pohlavnou chorobou, ktoré sa zásadne nelíšia od predošlej úpravy, neboli ostatné trestné činy radené medzi tie proti životu a zdraviu. Vyskytovali sa v iných hlavách starého trestného zákona. Zo štvrtej hlavy, obsahujúcej trestné činy všeobecne nebezpečné, boli prebraté trestné činy šírenia nákazlivej ľudskej choroby a ohrozovanie zdravia závadnými potravinami a inými potrebami, a to ich úmyselná i nedbanlivostná podoba. Pritom boli doplnené o niektoré ďalšie okolnosti podmieňujúce použitie vyššej trestnej sadzby.

Súčasný trestný čin neposkytnutia pomoci (§ 150) a neposkytnutia pomoci vodičom dopravného prostriedku (§151) tiež nezaznamenali výraznejších zmien oproti predchádzajúcej úprave. Zmenilo sa ich systematické zaradenie, keďže predtým patrili do V. hlavy zvláštnej časti trestného zákona medzi trestné činy hrubo narušujúce občianske súžitie.

Trestný čin mučenia a iného neľudského a krutého zaobchádzania predtým radený medzi trestné činy proti ľudskosti, dnes tiež nájdeme v treťom diely nového trestného zákonníku. Základná skutková podstata sa opäť príliš nelíši. Pribudli však prítiažujúce okolnosti v kvalifikovaných skutkových podstatách.

Posledný diel I. hlavy zvláštnej časti trestného zákonníku obsahuje trestné činy súvisiace s neoprávneným nakladaním s ľudskými tkanivami a orgánmi, ľudským embryom a ľudským genómom. Takisto v predchádzajúcej úprave sa vyskytovali skutkové podstaty súvisiace s touto problematikou, ale opäť boli radené v hlave V., teda medzi trestné činy hrubo narušujúce občianske súžitie. Starý trestný zákon poznal trestný čin spočívajúci v nedovolenom nakladaní s bunkami, tkanivami a orgánmi

⁸⁷ VANTUCH, Pavel. K trestným činom proti životu a zdraviu v novém trestním zákoníku. *Právní rádce*, 2010, č. 6, Příloha, s. XVII.

mŕtveho človeka (§ 209a). Tento bol prevzatý aj do novej úpravy (§ 165 tr. zák.). Rovnako bol prevzatý z ustanovenia § 209b trestného zákona z roku 1961 tiež trestný čin nedovoleného nakladania s ľudským embryom a ľudským genómom. Nezaznamenal výraznejších zmien, akurát bola jedna základná skutková podstata rozdelená na dve (§ 167 odst. 1 a 2 tr. zák.).

Novo bol zaradený do trestného zákonníku trestný čin neoprávneného odobrania tkanív a orgánov (§ 164 tr. zák.), postihujúci práve takýto odber z tela živého človeka. Podľa dôvodovej správy bolo nutné zaviesť v týchto prípadoch trestnoprávny postih aj s ohľadom na záväzky, ktoré pre Českú republiku vyplývajú z medzinárodných dokumentov a z nadväzujúcej vnútroštátnej úpravy.⁸⁸ Ďalšou novinkou oproti predošlému trestnému zákonu je trestný čin postihujúci odber tkaniva, orgánu a vykonanie transplantácie za úplatu, upravený v § 166 tr. zák.

5.2 Porovnanie so slovenskou právnou úpravou

Súčasný slovenský trestný zákon č. 300/2005 Z. z., sa stal účinným 1. januára 2006. Nahradil tak zákon č. 140/1961 Zb., ktorý bol do roku 2010 tiež českým trestným zákonom a z ktorého sa do značnej miery inšpiroval a vychádzal z neho. V slovenskom trestnom zákone nachádzame trestné činy proti životu a zdraviu v prvej hlave jeho osobitnej časti. Rovnako však ako v českej úprave aj tu platí, že ochrana života a zdravia sa vyskytuje i v ďalších hlavách osobitnej časti. Zaradenie trestných činov, chrániacich život a zdravie do prvej hlavy má zdôrazňovať dôležitosť týchto spoločenských hodnôt. Na rozdiel od českého trestného zákonníku je v tom slovenskom prvá hlava rozdelená len na tri diely, a síce trestných činov proti životu, trestných činov proti zdraviu a trestných činov ohrozujúcich život a zdravie. Nie je to z dôvodu, že by tu nebolo chránené tehotenstvo ženy či správne nakladanie s ľudskými tkanivami, orgánmi alebo embryom, akurát bolo zvolené iné zaradenie týchto trestných činov, líši sa teda ich systematika.

Medzi trestné činy proti životu sa na Slovensku radí úkladná vražda, vražda, vražda

⁸⁸ Vláda ČR. *Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb.)- Část druhá. Zvláštní část, hlava I. Systém ASPI pro Windows. ver. 12+ , akt. 4.3.2012 [cit. 6.3.2012].*

novorodeného dieťaťa matkou, zabitie, usmrtenie, nedovolené prerušenie tehotenstva a účasť na samovražde. Nový trestný zákon rozlišuje medzi vraždou a úkladnou vraždou, ktorá je k nej vo vzťahu špeciality. Slovenský zákonodarca si tiež uvedomoval nutnosť väčšej miery diferenciacie pri trestných činoch proti životu. Kým trestný čin vraždy je koncipovaný rovnako ako prostá vražda v českom trestnoprávnom predpise, pri úkladnej vražde sa hovorí o úmyselnom usmrtení iného s vopred uváženou pohnútkou, čím sa do istej miery odlišuje od poňatia vraždy podľa § 140 odst. 2 českého trestného zákonníku.

Vopred uváženú pohnútku môžeme charakterizovať ako dlhší časový úsek pred samotným usmrtením iného, kedy došlo u páchatel'a k rozhodnutiu uskutočniť vraždu, takže je tam určitá doba plánovania a prípravy. Niektorí autori však upozorňujú na fakt, že na základe tohto znaku sa bude ako úkladná vražda posudzovať aj konanie obete dlhodobého domáceho násillia, ktorá sa nakoniec postaví svojmu násilníkovi a naplánuje i zrealizuje jeho usmrtenie. Pokiaľ teda nie je pri úmyselnom usmrtení iného naplnený znak vopred uváženej pohnútky, pôjde o vraždu prostú. Podľa slovenskej úpravy sem budú spadať nielen tzv. vraždy v afekte, ale i uvážené vraždy, ku ktorým však dôjde ihneď po rozhodnutí zrealizovať zámer, čomu by v českej úprave zrejme zodpovedala vražda s rozmyslom.⁸⁹ Chcela by som upozorniť tiež na odlišnosť, čo sa týka trestných sadzieb v oboch úpravách. Slovenský trestný zákon má pri vražde sadzbu 15 až 20 rokov odňatia slobody a pri úkladnej vražde je to 20 až 25 rokov. Podľa môjho názoru tieto vyššie trestné sadzby v porovnaní s českou úpravou lepšie zodpovedajú závažnosti takýchto útokov voči životu človeka.

Trestný čin vraždy novorodeného dieťaťa matkou je v podstate totožný s českým trestným zákonníkom, akurát výška dolnej sadzby sa mierne líši. Podobne je tomu aj u trestného činu účasti na samovražde.

Zaujímavé je porovnanie poňatia trestného činu zabitia v oboch úpravách. V českej úprave sa pri zabití privileguje úmyselné usmrtenie iného v silnom rozrušení zo strachu, úľaku, zmätku alebo iného ospravedlniteľného hnutia mysle alebo v dôsledku predchádzajúceho zavrhnutiahodného konania poškodeného. Na Slovensku sa za zabitie považuje jednanie páchatel'a, ktoré spočíva v úmysle spôsobiť ťažkú ujmu

⁸⁹ BURDA, Eduard. Ochrana života a zdravia v slovenskom rekodifikovanom Trestnom zákone. *Trestní právo*, 2007, roč. 12, č. 7-8, s. 60.

na zdraví inému alebo ublížiť inému na zdraví, pričom spôsobí z nedbanlivosti smrť. Sústreďuje sa tu teda zavinenie vo forme úmyslu i nedbanlivosti. Český trestný zákonník postihuje tieto jednania ako kvalifikované skutkové podstaty trestných činov ťažkého ublíženia na zdraví a ublíženia na zdraví. Trestný čin usmrtenia sa v slovenskej úprave rovnako ako zabitie vyčlenil z trestného činu ublíženia na zdraví. Postihuje nedbanlivostné spôsobenie smrti a má svoj ekvivalent aj v Českej republike.

Zvláštnosťou slovenského trestného zákona oproti tomu českému je zaradenie trestného činu nedovoleného prerušenia tehotenstva do prvého dielu hlavy I. osobitnej časti, teda medzi trestné činy proti životu. Týmto môže vzniknúť otázka, čo je objektom tohto trestného činu, pretože z jeho zaradenia by mohlo vyplynúť, že primárnym objektom je život nenarodeného dieťaťa. Väčšina právnej doktríny sa prikláňa k tomu, že primárnym objektom je naopak zdravie matky a stav ľudského plodu ako kľúčiaceho života je až objektom druhotným, s čím sa dá rozhodne súhlasiť. Argumentom pre toto je aj beztrestnosť ženy v prípade umelého prerušenia vlastného tehotenstva.⁹⁰ Sú tu vymedzené skutkové podstaty, ktoré svojím koncipovaním zodpovedajú skutkovým podstatám trestných činov proti tehotenstvu ženy v Česku.

Klasické trestné činy proti zdraviu, ktorými nepochybne sú ťažké ublíženie na zdraví a ublíženie na zdraví ako aj ich nedbanlivostné varianty, sa vo svojej základnej skutkovej v podstate zhodujú s českou úpravou. Rozdiel spočíva v tom, že zatiaľ čo v ČR pri naplnení znakov základnej skutkovej podstaty je nedbanlivostné spôsobenie smrti okolnosťou podmieňujúcou použitie vyššej trestnej sadzby, na Slovensku sa toto vyčlenilo do samostatného trestného činu, ktorým je zabitie. Český trestný zákonník navyše obsahuje skutkovú podstatu ublíženia na zdraví z ospravedlniteľnej pohnútky.

Druhý diel I. hlavy osobitnej časti trestného zákona uzatvára trestný čin neoprávneného odoberania orgánov, tkanív a buniek a nezákonná sterilizácia. V ustanovení § 159 sa nachádzajú dve základné skutkové podstaty. Prvá z nich spočíva v neoprávnenom odobratí orgánu, tkaniva alebo bunky zo živej osoby alebo v ich neoprávnenom zadovážení. Druhá z nich zase postihuje neoprávnenú sterilizáciu fyzickej osoby. Ekvivalent trestného činu nezákonnej sterilizácie v českej trestnoprávnej úprave nenájdeme a myslím si, že i jeho zakotvenie de lege ferenda by

⁹⁰ Tamtiež. s. 60 -61.

bolo zbytočné, pretože takéto jednanie sa dá jednoducho podradiť pod trestný čin ublíženia na zdraví. Paragraf 160 sa vzťahuje na prípady, kedy páchatel' sebe alebo inému neoprávnene zadováži orgán, tkanivo alebo bunku z mŕtvej osoby. Treba tiež podotknúť, že podmienky, za ktorých je možné odobrať orgán, tkanivo alebo bunku zo živého či mŕtveho darcu ako i podmienky sterilizácie sú upravené v zákone č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich so zdravotnou starostlivosťou a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Najrozsiahlejším dielom I. hlavy osobitnej časti slovenského trestného zákona je diel tretí, ktorý obsahuje trestné činy ohrozujúce život alebo zdravie. Prvým z nich je neoprávnený experiment na človeku a klonovanie ľudskej bytosti. V ustanovení § 161 teda máme dva rozličné činy. Základná skutková podstata neoprávneného experimentu na človeku obsiahnutá v odstavci prvom je pomerne zložitá. Dôležitá je pritom najmä náväznosť na iné právne predpisy, ktoré upravujú podmienky výkonu klinického skúšania liečiv. Takisto Dohovor o ľudských právach a biomedicíne obsahuje vo svojej kapitole V. články týkajúce sa vedeckého výskumu. Dokonca stanoví základné podmienky pre vedecký výskum na človeku. Obdobný trestný čin, ktorý by postihoval nedovolené experimenty na ľuďoch česká úprava postráda, čo by sa podľa môjho názoru malo *de lege ferenda* zmeniť, a to aj z toho dôvodu, že pri neoprávnených pokusoch na človeku môže často dochádzať k ohrozeniu jeho života a zdravia. V druhom odstavci je upravený trestnoprávny postih reprodukčného klonovania, ktorý pozná aj český zákon.

Novinkou, ktorá bola zavedená v trestnom zákone na Slovensku bol trestný čin poškodenia zdravia (§ 162). Napriek tomu, že názov vyvoláva dojem, že pôjde o poruchový trestný čin, nie je tomu tak. Jedná sa skôr o čin ohrozovací. Zákonodarca ním chcel v podstate postihnúť jednanie osoby, ktorá nemá odbornú spôsobilosť zdravotníckeho pracovníka, a napriek tomu vykonáva úkony zdravotnej starostlivosti a neodborné vyšetrovacie alebo liečebné úkony, čím čo i len z nedbanlivosti ohrozí život alebo zdravie iného či inému ublíži na zdraví. Môže sa jednať o rôznych ľudových liečiteľov, ale i zdravotníckych pracovníkov, ktorý prekročia svoju odbornú spôsobilosť.⁹¹

⁹¹ BURDA, Eduard a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel.* 1. vydanie. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 217.

Trestné činy šírenia nebezpečnej nákazlivej ľudskej choroby a jej nedbanlivostný variant, ohrozovania pohlavnou chorobou, ohrozovania zdravia závadnými potravinami a inými predmetmi a tiež nedbanlivostný variant sa v podstate nelíšia od českej úpravy. Zvláštnosťou slovenského zákona je trestný čin ohrozovania vírusom ľudskej imunodeficiencie. Postihuje sa páchatel', ktorý iného vydá buď úmyselne alebo z nedbanlivosti do nebezpečenstva nákazy vírusom ľudskej imunodeficiencie. V Česku síce podobný trestný čin nie je, ale keďže je choroba AIDS, ako i nosičstvo víru HIV radené medzi nákazlivé ľudske choroby, môže byť takéto jednanie trestne stíhané ako trestný čin šírenia nákazlivej ľudskej choroby. Domnievam sa, že takéto riešenie je dostačujúce a samostatná skutková podstata nie je nevyhnutná. Iným ohrozovacím trestným činom, ktorý sa v českej úprave nevyskytuje je trestný čin ohrozovania zdravia nepovolenými liečivami, zdravotníckymi pomôckami a potrebami (§ 170). Ak je zdravie ohrozované liekmi, spadá to v Českej republike pod skutkovú podstatu ohrozovania zdravia závadnými potravinami a inými predmetmi podľa § 156 a § 157 tr. zák., pretože inými predmetmi sa rozumejú tiež lieky a zdravotnícke pomôcky. I keď treba podotknúť, že tento slovenský trestný čin je koncipovaný odlišne od trestného činu ohrozovania zdravia závadnými potravinami, vyskytujúceho sa v oboch úpravách.

V slovenskom trestnom zákone boli do hlavy prvej obsahujúcej trestné činy proti životu a zdraviu zaradené i nasledujúce trestné činy: nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi (§ 171 až 173), šírenie toxikománie (§ 174), podávanie alkoholických nápojov mládeži (§ 175). Ekvivalenty sa vyskytujú i v českom trestnom zákonníku, akurát sú inam zaradené z hľadiska systematiky z dôvodu, že život a zdravie sa pri nich nepovažuje za primárny objekt. Drogové delikty tak nájdeme v hlave VII. zvláštnej časti tr. zák. medzi trestnými činmi všeobecne nebezpečnými. Skutková podstata podávania alkoholu dieťaťu je v hlave IV., upravujúcej trestné činy proti rodine a deťom.

Neposkytnutie pomoci a neposkytnutie pomoci vodičom dopravného prostriedku je v oboch úpravách zrovnateľné. Akurát v českom zákone sa hovorí o osobe, ktorá je v nebezpečenstve smrti alebo javí známky vážnej poruchy zdravia alebo iného vážneho ochorenia, zatiaľ čo slovenský zákon použil výraz javí príznaky ťažkej ujmy na zdraví. Ide tak skôr len o terminologickú odlišnosť, pričom pre pojem ťažkej ujmy na zdraví existuje legálna definícia v ustanovení § 123 odst. 3 slovenského trestného zákona.

Úprava ochrany života a zdravia v Českej a Slovenskej republike do značnej miery podobná. Je to pochopiteľné, keďže obidva nové trestnoprávne predpisy mali spoločného predchodcu, zákon č. 140/1961 Zb., trestný zákon, v znení neskorších predpisov, ktorý sa stal ich inšpiračným zdrojom. Zásadne sa odlišuje systematika hláv upravujúcich trestné činy proti životu a zdraviu. Kým slovenský zákonodarca zvolil tri diely, český až päť samostatných dielov. Mne osobne sa javí česká systematika tejto hlavy logickejšia a prehľadnejšia. Najmä zaradenie drogových deliktov do hlavy VII. sa mi zdá oveľa vhodnejšie, ako to slovenské riešenie.

6 Záver

Vo svojej diplomovej práci som sa venovala problematike ochrany života a zdravia v trestnom práve. Podrobila som rozboru najmä prvú hlavu zvláštnej časti zákona č. 40/2009, trestný zákonník, ktorý je v Českej republike účinný od 1. 1. 2010. Priniesol radu zmien nielen vo všeobecnej časti, ale i v svojej zvláštnej časti. Nový trestný zákonník je moderným trestnoprávnym predpisom. Mal by lepšie zodpovedať potrebám súčasnej spoločnosti ako jeho predchodca z roku 1961 (zákon č. 140/1961 Sb., trestný zákon), ktorý počas svojho dlhého pôsobenia zaznamenal veľa zmien, pričom najviac noviel vyžadoval práve po zmene spoločenského režimu v roku 1989. Úlohou tohto nového kódexu je, v čo možno najvyššej miere chrániť práva garantované každému človeku pred protiprávnymi zásahmi iných osôb.

Zvláštna časť trestného zákonníku zaznamenala výrazné systematické zmeny. Súčasné poradie jej hláv odzrkadľuje hodnotový rebríček dnešnej spoločnosti. Práve preto sú na prvé miesto postavené najdôležitejšie hodnoty, ktorými nepochybne sú život a zdravie človeka. Do prvej hlavy boli teda zákonodarcom zaradené trestné činy, ktorých objektom je záujem na ochrane života a zdravia. Je to podstatná zmena oproti predošlému kódexu, ktorý do popredia stavala záujmy celospoločenské, ochranu vtedajšieho štátneho zriadenia, zatiaľ čo práva a slobody jednotlivcov boli skôr potláčané. Samozrejme nezostalo iba pri čisto systematických zmenách. Okrem určitých úprav prebratých trestných činov sa do zvláštnej časti trestného zákonníka dostali aj úplne nové skutkové podstaty. Pri mnohých išlo predovšetkým o to, aby tento trestný kódex zodpovedal i záväzkom vyplývajúcim pre Českú republiku z rôznych medzinárodných zmlúv.

V prípade trestných činov proti životu a zdraviu došlo takisto k určitému posunu. Koncepcia ochrany života a zdravia, tak ako je poňatá v trestnom zákonníku sa snaží chrániť tieto hodnoty ucelene pred všetkými možnými úmyselnými i nedbanlivostnými útokmi a zásahmi. Dopomáha tomu aj prehľadnejšie systematické rozčlenenie prvej hlavy, v ktorej je zvlášť upravená ochrana života a zvlášť zdravia. Okrem výlučne poruchových trestných činov obsiahnutých v prvých dvoch dieloch, je v 3. diely poskytovaná ochrana tiež pred trestnými činmi, ohrozujúcimi život a zdravie

individuálne neurčených osôb.

Ľudský život je trestným právom chránený od počiatku až do konca, a to aj v prípade, že človek umiera či je nevyliciteľne chorý. S týmto súvisí práve aj otázka eutanázie, ktorá nie je v súčasnosti u nás legalizovaná. V návrhu nového trestného zákona z roku 2006 bol aj trestný čin usmrtenia na žiadosť, ktorý sa však nakoniec do platného zákonníku nedostal. Osobne sa domnievam, že by o obdobnú privilegovanú skutkovú podstatu mohol byť do budúca tento právny predpis obohatený.

V článku 6 Listiny sa hovorí dokonca o tom, že ľudský život je hodný ochrany už pred narodením. Pritom sa nejedná o nejaký absolútny príkaz, ale skôr o určitú deklaráciu či želanie ústavodarcu. Nič menej trestné právo poskytuje ochranu aj kľúčiacemu životu, keďže tu máme ochranu ľudského plodu prostredníctvom ochrany tehotnej ženy pred trestnými činmi zakotvenými v štvrtom diely I. hlavy.

Rozvoj spoločnosti, vedy a techniky priniesol so sebou aj nové možné spôsoby zásahov a ohrozovania života a zdravia, ochrana pred ktorými nebola v minulosti potrebná. Toto sa premietlo v piatom diely hlavy prvej, kde sa vyskytujú trestné činy súvisiace s neoprávneným nakladaním s ľudskými tkanivami a orgánmi, ľudským embryom a ľudským genómom. Tieto trestné činy nie sú úplnou novinkou, pretože sa nachádzali aj v predošlej úprave. V platnom trestnom zákonníku však zákonodarca túto kategóriu rozšíril o nové skutkové podstaty. Týmto pádom zabezpečil trestnoprávnu úpravu lepšie zodpovedajúcu medzinárodným záväzkom plynúcim z Dohovoru o ľudských právach a biomedicíne a tiež z Dodatkového protokolu k Dohovoru o ľudských právach a biomedicíne.

Trestnoprávna doktrína už dlhší čas zdôrazňovala potrebu diferencovanejšej skutkovej podstaty pre úmyselné usmrtenia, ktoré majú rôznu povahu. Doterajšia úprava v trestnom zákone z roku 1961 nebola ani zďaleka dostačujúca. Nový trestný kódex zaviedol tzv. trojstupňovú úpravu úmyselných usmrtení, pretože rozlišuje dva typy vražd, a síce vraždu prostú (§ 140 odst. 1 tr. zák.) a vraždu spáchanú s rozmyslom a po predchádzajúcom uvážení (§ 140 odst. 2 tr. zák.). Odlišujú sa od seba stupňom závažnosti, čo sa odzrkadľuje i pri odstupňovaní ich trestných sadziieb. Pri trestnom čine vraždy došlo navyše k rozšíreniu okruhu okolností podmieňujúcich vyššiu trestnú sadzbu. Škálu úmyselných usmrtení teraz navyše dopĺňa privilegovaná skutková podstata zabitia v ustanovení § 141 tr. zák. Aj keď nemôžeme poprieť snahu

zákonodarcu priniesť diferencovanejšiu úpravu, už teraz sa ozývajú kritické hlasy niektorých odborníkov. Dôvodom je najmä pomerne tenká hranica pri rozlišovaní jednotlivých typov úmyselných usmrtení, čo môže v praxi činiť značné problémy.

Na záver by som chcela uviesť, že ochrana života a zdravia v trestnom práve nie je samozrejme iba predmetom prvej hlavy zvláštnej časti. Takisto mnoho iných trestných činov slúži aj tomuto cieľu, akurát kvôli svojmu odlišnému primárnemu objektu boli zaradené do iných hláv. Nový trestný zákonník priniesol podľa môjho názoru plno pozitívnych zmien a stal sa tak moderným trestným kódexom, ktorý sa snaží postihovať všetky možné zásahy do právnej sféry jednotlivcov. Za správny krok považujem celkovo novú systematiku zvláštnej časti, ako aj samotnej hlavy prvej, pretože úprava v nej obsiahnutá je teraz omnoho prehľadnejšia. Zohľadnené boli medzinárodné zmluvy, ktoré prispeli k obohateniu trestných činov proti životu a zdraviu o nové skutkové podstaty, čím sa len zvýšila miera ochrany týchto hodnôt. Samozrejme zo staršej úpravy boli vhodne prebraté už osvedčené a klasické trestné činy, či už s väčšími alebo menšími úpravami. Musím však tiež podotknúť, že súčasný trestný zákonník prináša so sebou aj problematické otázky, s ktorými sa bude musieť vysporiadať judikatúra. Navyše sa domnievam, že sú ešte možné určité zmeny *de lege ferenda*, ktoré by mohli byť pre tento právny predpis prínosné, pričom som sa niektorým z nich v práci aj venovala.

Zoznam použitých skratiek

ČR	Česká republika
Európsky dohovor	Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd
Charta	Charta základných práv Európskej únie
Listina	uznesenie predsedníctva Českej národnej rady č. 2/1993 Sb., o vyhlásení Listiny základných práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
MPOPP	Medzinárodný dohovor o občianskych a politických právach
Sb.	Zbierka zákonov Českej republiky
Sb. rozh. tr.	Judikát uverejnený v Zbierke súdnych rozhodnutí a stanovísk, trestná časť
Sb. m. s.	Zbierka medzinárodných zmlúv Českej republiky
sp. zn.	spisová značka
tr. zák.	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákonník, v znení neskorších predpisov
Ústava	ústavný zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v znení neskorších predpisov
vyhl.	vyhláška
Z. z.	Zbierka zákonov Slovenskej republiky

Zoznam prameňov a literatúra

Monografie

BURDA, Eduard a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel.* 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, 1608 s.

JELÍNEK, Jiří (ed.): *O novém trestním zákoníku. Sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny.* Praha: Leges, 2009, 224 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* 2. vydání. Praha: Leges, 2011, 1280 s.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné.* 2. vydání. Praha: Leges, 2010, 912 s.

KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině.* 2. díl. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2009, 1441 s.

KUCHTA, Josef a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, 656 s.

KŮHN, Zdeněk. *Ochrana lidského plodu v trestním právu. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky.* Sv. 57. Praha: Institut pro další vzdělávání soudů a státních zástupců, 1998, 63 s.

PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústava a ústavní řád ČR. Práva a svobody.* 2. díl. Praha: Linde, 1999, 975 s.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář.* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, 1303 s.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář.* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010, 2011 s.

TESAŘ, Jaromír. *Soudní lékařství.* 3.doplňené vydání. Praha: Avicenum, 1968, 799 s.

ZIMEK, Josef. *Právo na život.* Brno: Masarykova univerzita, 1995, 36 s.

Vláda ČR. *Důvodová zpráva k návrhu nového trestního zákoníku (zákon. č. 40/2009 Sb.) – Část druhá. Zvláštní část, hlava I. Systém APSI pro Windows.*

Odborné články

BURDA, Eduard. Ochrana života a zdraví v slovenskom rekodifikovanom Trestnom zákone. *Trestní právo*, 2007, roč. 12, č. 7-8, s. 58-67.

CÍSAŘOVÁ, Dagmar. Iura novit curia (několik poznámek k článku dr. Dolenského „Momentum partus“). *Trestní právo*, 1998, roč. 3, č. 5, s. 19-20.

DOLENSKÝ, Adolf. Momentum partus. *Trestní právo*, 1998, roč. 3, č. 3, s. 6-7.

DRBOHLAVOVÁ, Ilona. Eutanázie z pohledu českého práva. *Trestněprávní revue*, 2003, roč. 2, č. 4, s. 110-112.

HOŘÁK, Jaromír. Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část I.). *Trestní právo*, 2009, roč. 14, č. 9, s. 16-36.

HOŘÁK, Jaromír. Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem (část II.). *Trestní právo*, 2009, roč. 14, č. 10, s. 11-29.

HOŘÁK, Jaromír. Vražda a zabití v novém trestním zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2009, č. 10, s. 59-66.

HOŘÁK, Jaromír. Úmyslná usmrcení v afektu (část II.). *Trestní právo*, 2008, roč. 13, č. 11, s. 5-22.

KUČERA, Jiří. Quis novit momentum partus (nativitatis)? *Zdravotnictví a právo*, 1999, č. 12, s. 10-12.

KUČERA, Jiří. Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou. *Trestněprávní revue*, 2003, roč. 2, č. 5, s. 139-144.

KŮHN, Zdeněk. K otázce vymezení pojmu lidského plodu z hlediska trestního práva. *Trestní právo*, 1998, roč. 3, č. 10, s. 19-21.

MAREŠOVÁ, Alena. Pachatelé závažné násilné kriminality (výsledky analýzy vybraných případů odsouzených pachatelů). *Trestní právo*, 2004, roč. 9, č. 8, s. 14-19.

MITLŮHNER, Miroslav. Čas jako významná právní skutečnost- k trestnosti činu novorozeného dítěte matkou. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 1, s. 44-45.

MITLŮHNER, Miroslav, REŽŇÁKOVÁ Martina. K vymezení objektu trestných činů proti životu. *Trestní právo*, 1997, roč. 2, č. 12, s. 16-17.

MITLŮHNER, Miroslav. Šíření nakažlivé lidské nemoci podle § 152, 153 trestního zákoníku. *Zdravotnictví a právo*, 2011, č. 1, s. 24-26.

MUSIL, Jan. Český trestní zákon potřebuje diferencovanější skutkovou podstatu úmyslného usmrcení. *Trestní právo*, 2004, roč. 9, č. 10, s. 10-14.

NOVÁKOVÁ, Šárka. Několik doplňujících poznámek k článku prof. D. Císařové, DrSc. „Iura novit curia“. *Trestní právo*, 1998, roč. 3, č. 9, s. 20.

PETERKOVÁ, Helena. Pokyny Do Not Resuscitate a problematika neposkytnutí pomoci. *Trestní právo*, 2009, roč. 14, č. 9, s. 3-16.

SOKOL, Tomáš. Ublížení na zdraví způsobené zdravotnickými pracovníky. *Právní rádce*, 2005, č. 11, s. 45.

URBÁNEK, Jindřich. Eutanázie- problém napětí mezi lékařstvím etikou a právem. *Trestní právo*, 2007, roč. 12, č. 9, s. 9-15.

VANTUCH, Pavel. K trestným činům proti životu a zdraví v novém trestním zákoníku. *Právní rádce*, 2010, č. 6, Příloha, s. I- XXIII.

Právne predpisy

ústavný zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v znení neskorších predpisov

uznesenie predsedníctva Českej národnej rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhl. MZV č. 120/1976 Sb.)

Charta základných práv Európskej únie (2007/C 303/01)

Úmluva o ochrane ľudských práv a základných svobod, v znení Protokolov č. 3,5,8 a 11 a Dodatokový protokol č. 6 (č. 209/1992 Sb.)

Úmluva o ľudských právech a biomedicíne (č. 96/2001 Sb.m.s.)

Dodatkový protokol k Úmluve o ľudských právech a biomedicíne o zákazu klonovania ľudských bytostí (č. 97/2001 Sb.m.s.)

Úmluva o právech dieťaťa (č. 104/1991 Sb.)

Úmluva proti mučeniu a inému krutému, nelidskému či ponižujúcimú zacházeniu alebo trestaniu (vyhl. MZV č.143/1988 Sb.)

Mezinárodná úmluva o potlačení a trestaní zločinu apartheidu (vyhl. MZV č. 116/1976 Sb.)

Úmluva o zabránení zločinu genocidia (vyhl. MZV č. 32/1955 Sb.)

zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotných službách a podmínkach jejich poskytování

zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů, v znení neskorších predpisov

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v znení neskorších predpisov

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v znení neskorších predpisov

zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů (transplantační zákon), v znení neskorších predpisov

zákon č. 296/2008 Sb., o lidských tkáních a buňkách, v znení neskorších predpisov

zákon č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech, v znení neskorších predpisov

zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, v znení neskorších predpisov

zákon č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich so zdravotnou starostlivosťou, v znení neskorších predpisov

zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, v znení neskorších predpisov

nariadenie vlády č. 453/ 2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za nakažlivé lidské nemoci, nakažlivé nemoci zvířat, nakažlivé nemoci rostlin a škůdce užitkových rostlin

vyhl. MZ ČSR č. 75/1986 Sb., kterou se provádí zákon České národní rady č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, v znení neskorších predpisov

vyhl. MZ č. 11/1988 Sb., o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky, v znení neskorších predpisov

Judikatura

uznesenie Najvyššieho súdu ČSR zo dňa zo dňa 1.8.1986, sp. zn. 1 Ntd 246/86

rozsudok Vrchného súdu v Olomouci zo dňa 25.8.2010, sp. zn. 5 To 81/2005

uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 25.8.2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010

rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 13.11.1954 , sp. zn. 2 Tz 105/54

uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 20.10.2004, sp. zn. 5 Tdo 1173/2004

rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 16.8.1977, sp. zn. 3 Tz 17/77

rozsudok Vrchného súdu v Prahe zo dňa 17.7.1996, sp. zn. 8 To 25/96

rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 18.12.1989, sp. zn. 1 Tz 45/89

uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 27. 4. 2011, sp.zn. 7 Tdo 416/2011-23

rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 18.9.1997, sp. zn. 2 Tzn 72/97

uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 15.9.2005, sp. zn. 8 Tdo 1172/2005

rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 21.9.1999, sp. zn. 8 Tz 119/99

súdne rozhodnutie č. 24/86 Sb. rozh. Tr

Abstrakt

Život a zdravie sú najdôležitejšie spoločenské hodnoty, ktoré sú chránené trestným právom. V súčasnosti sú jednotlivcom stále viac garantované ľudské práva a slobody, medzi ktoré sa radia práve aj právo na život a ochranu zdravia. Trestnoprávnu ochranu môžeme považovať za najúčinnnejšiu. Chráni tieto hodnoty nielen pred konaním, ktoré vedie k ich porušeniu, ale i pred samotným ohrozením.

Práca sa snaží podať ucelený pohľad na problematiku trestnoprávnej ochrany života a zdravia. Zameraná je predovšetkým na úpravu obsiahnutú v trestnom zákonníku, a to konkrétne v jeho prvej hlave zvláštnej časti. Vyskytujú sa tu trestné činy proti životu a zdraviu.

S touto tematikou sú spojené mnohé zaujímavé otázky, o ktorých sa vedú odborné diskusie. Už len pri vymedzení počiatku života nájdeme rôzne problematické aspekty. S týmto súvisí tiež pohľad na ochranu plodu v trestnom práve. Dôležité je vymedzenie konca ľudského života, rovnako i otázka eutanázie. Je nutné si tiež uvedomiť, že ochrana života a zdravia začína už na ústavnej úrovni a venované sú jej aj viaceré medzinárodné zmluvy.

Trestných činov, ktoré postihujú jednanie smerujúce proti životu a zdraviu človeka, je pomerne veľa. Koncepcia ochrany života a zdravia, tak ako je poňatá v trestnom zákonníku sa snaží chrániť tieto hodnoty ucelene pred všetkými možnými úmyselnými i nedbanlivými útokmi a zásahmi. Prvá hlava je preto rozdelená na niekoľko častí, pričom je zvlášť chránený život a zvlášť zdravie. Zvláštna ochrana sa poskytuje tiež pred činmi proti tehotenstvu ženy a pred činmi, ktoré súvisia s neoprávneným nakladaním s ľudskými tkanivami a orgánmi, ľudským embryom a ľudským genómom. Úpravu dopĺňajú trestné činy ohrozujúce život a zdravie.

Nový trestný zákonník priniesol významnú zmenu, ktorá sa týkala úmyselných usmrtení. Bolo totiž nevyhnutné, aby sa s ohľadom na rozmanitosť týchto jednaní viac diferencovala právna úprava. Súčasne poňatie skutkových podstát úmyselných usmrtení teda lepšie zodpovedá potrebám praxe. Teraz rozlišujeme okrem tzv. prostej vraždy i vraždu spáchanú s rozmyslom a po predchádzajúcom uvážení. Navyše tu máme novú privilegovanú skutkovú podstatu trestného činu zabitia.

Platnú úpravu môžeme hodnotiť pozitívne. Je tu zrejmä snaha trestne postihovať všetky možné zásahy do právnej sféry jednotlivcov a poskytovať tak komplexnú ochranu života a zdravia. S určitými nedostatkami sa bude musieť vysporiadať súdna prax.

Abstract

Life and health are the most important social values protected by criminal law. Nowadays human rights and freedoms are being increasingly guaranteed to individuals, including right for life and health protection. We can consider criminal protection as the most effective. It protects these values not only from action leading to their breach but likewise from action threatening them.

Diploma thesis aims to give comprehensive view at issue of criminal protection of life and health. It is focused mainly on legislation included in The Penal Code, specifically in its first head of special part. There occur crimes against life and health.

Many interesting questions discussed among experts are connected with this issue. We can find several problematic aspects just defining beginning of life. With this is related also view at protection of fetus in criminal law. It is important to define the end of human life as well as question of euthanasia. It is necessary to realize protection of life and health begins already at constitutional level and also several international treaties are dedicated to this protection.

There are many crimes that affect conduct leading against life and health of man. Conception of life and health protection as it is conceived in The Penal Code aims to protect these values coherently from each possible intentional or negligent attacks and interventions. Therefore the first head is divided into several parts and protection of life is separated from protection of health. Special defense is provided also from crimes against woman pregnancy and from crimes related to illegal disposal with human tissue and organs, human embryo and genome. Life and health threatening crimes complement the legislation.

New Penal Code brought significant change which concerns intentional killings. Respecting the diversity of these actions it was inevitable the legislation to be more differentiated. Current concept of merits of intentional killings responds to needs of practice much better. Presently we distinguish so called simple murder and murder committed with care or after previous consideration. In addition we have new privileged merit of homicide.

We can evaluate valid legislation quite positive. There is obvious effort to punish

all possible interference to legal area of individuals and thus provide complex protection of life and health. Judicial practice will have to deal with certain imperfections.

Kľúčové slová/ Key words

Trestný zákonník/ The Penal Code

Ľudský život/ Human life

Ľudské zdravie/ Human health

Trestnoprávna ochrana/ Criminal protection

Trestné činy proti životu/ Crimes against life

Úmyselné usmrtenie/ Intentional killing

Vražda/ Murder

Zabitie/ Homicide

Trestné činy proti zdraviu/ Crimes against health

Trestné činy ohrozujúce život a zdravie/ Crimes endangering life and health

Trestné činy proti tehotenstvu ženy/ Crimes against woman pregnancy